

GELİŞİM ERZURUM

Yıl 8 | Sayı 42 | Mart 2026 | 180 TL | ISSN 2757 - 5020

Sudanlı Zenci Musa

Her teklif herkese yapılmaz. Benim **devletim Osmanlı'dır,**
bayrağım al bayraktır. Sizinle mücadelemiz bitmedi.

İçindekiler

02 Zenci Musa: Tarihi Omuzlayan
Yalnız Bir Ruh, Bir Direniş Destanı...
Muaz ERGÜ

05 Erzurum Vakıf Kültürünün Müstesna
Bir Örneği: Tosun Ağa Vakfı
Murat KÜÇÜKUĞURLU

07 Kanlısirt'ta Bir Şehit Mezarı
Erzurumlu Nuri Çavuş'un Kan Borcunu
Kim Ödeyecek?
Alparslan KOTAN

15 Savaş Ve "Çıplak Hayat"
Mevlüt ÖZBEN

17 İmparatorlukların Çöküşü Ve Yeni
Aktörlerin Yükselişi: I. Dünya Savaşı'nda
Gelibolu, Siyonist Strateji Ve Yahudi
Askeri Gücünün Doğuşu
Burak Alp ERDEM

20 Başımıza Gelenler Ve Meçhul Kalmış
Bir Kahraman Mevlî Hrali Bey
Muzaffer TAŞYÜREK

28 Yeşilçam'dan Günümüze Türk Sineması:
Kaybolan Büyü Ve Modern Arayış
Lara DENİZ

32 Siyon Katır Birliği, Çanakkale Savaşı Ve
İsrail'in Kuruluşunda Oynadıkları Rol
İbrahim CAV

41 Atları Da Vururlar Üzerine
Leyla YOLALAN

45 Ergenekon'dan Dijital Çağa: Türk Dünyasında
Zihinsel Hürriyet Ve Aile
Nur Meryem ÖZBEK

46 Gölge Bir Yere Kaldırın: Çanakkale'nin En
Ağır Kararı
Sevilay YILDIZ

48 Bosna: Avrupa'nın Kalbinde Bir Vicdan
Coğrafyası
Aslıhan EKİCİ

GELİŞİM ERZURUM

Palandöken Gelişim
Derneği'nin yayın organıdır.

ISSN: 2757-5020

YIL 8 | SAYI 42
Mart 2026 | 180 TL

İmtiyaz Sahibi

Lokman LOKMACI

Yazı İşleri Sorumlusu
Numan ÜN

Sayfa Tasarımı
Edanur BAKAN /Alfabê

İletişim

Solakzade Mahallesi
2. Marketler 13. Çarşı Sokak
Palandöken/Erzurum
0 (530) 544 76 72

gelisimerzurumdergisi

Baskı & Cilt

BERİKAN OFSET MATBAA
Gersan Sanayi Sitesi
Yenimahalle/Ankara

Matbaa Sertifika
Numarası

47109

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, şiir ve fotoğraflar elektronik ortamlar da dahil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yayımlanan eserlerin tüm mesuliyeti yazarlarına aittir.

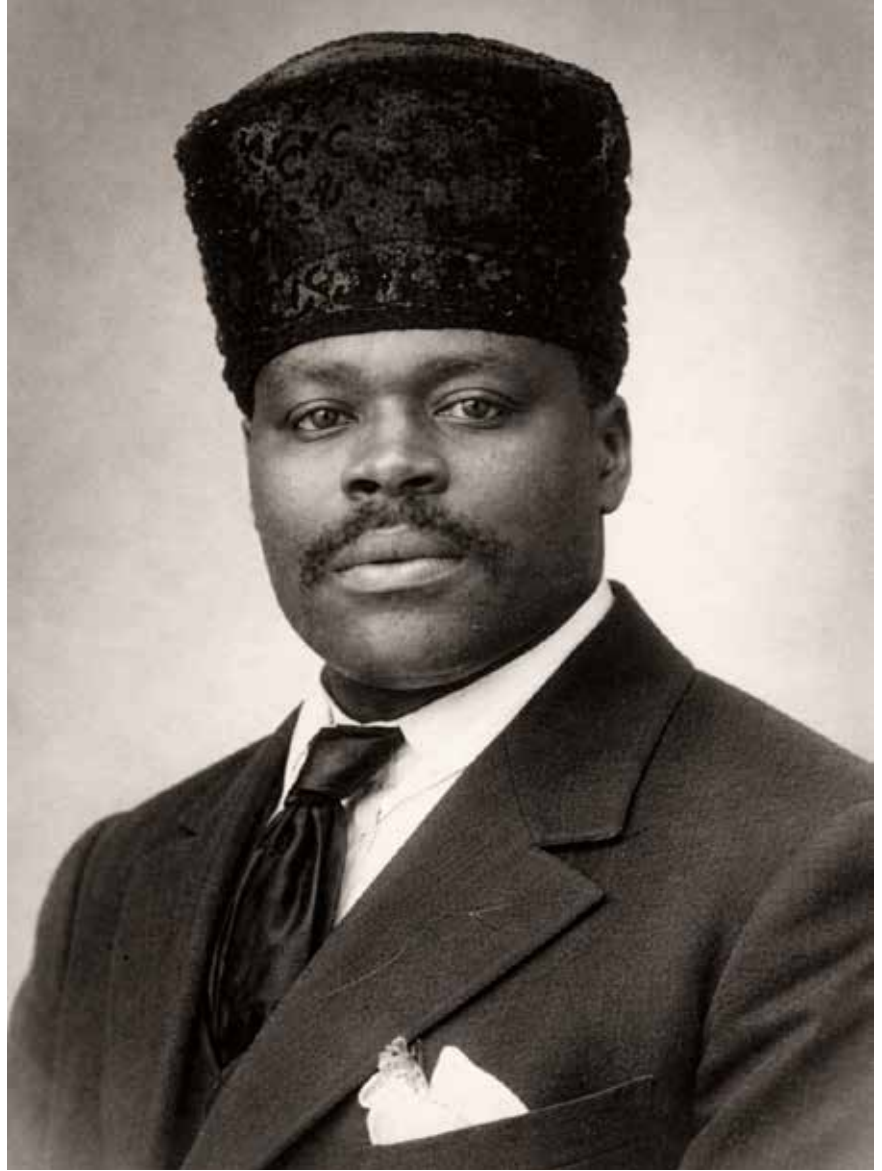
ZENCİ MUSA: TARİHİ OMUZLAYAN YALNIZ BİR RUH, BİR DİRENİŞ DESTANI...

 Muaz ERGÜ

Tarih her zaman büyük kralları, güçlü komutanları, karizma askerleri, zeki taktikleri, kıvrak politikaları, baş döndüren ayak oyunlarını ve usta stratejileri anlatmaz. Anlatılsa da bu anlatılanların içinde en çok da yüreğinden, idealinden, samimiyetinden, dürüstlüğünden ve adanmışlığından başka hiçbir şeyi olmayan kahramanların sıcacık hikâyeleri sarıp sarmalar bizi. Sımsıcak... Tek başına tarihi omuzlayan güçlü omuzlar... Ömrünü inandığı değerler uğruna harcamaktan çekinmeyen yiğitler... Ve yürüdükleri yolda hiçbir karşılık beklemeyen iman erleri... Belki de tarih, uzun yürüyüşünü bu adanmışlarla sürdürür. Geriye ise onların yüreğimizde bıraktığı o bitimsiz rüzgâr kalır; insanlığa verdikleri ulvi ders ve bu sert dünyaya kattıkları ruh... Her zaman yeniden ve yenilenen o ruh, o iksir...

Tarih, yalnızca kazananların değil; inananların, direnenlerin ve vazgeçmeyenlerin omuzlarında yükselir. Ve çoğu zaman adı bile anılmayan bu yiğitler, bir milletin ruhunu ayakta tutan görünmez sütunlardır. Onlar olmadan ne zaferrin anlamı kalır ne de mağlubiyetin öğretisi...

Yüce gönüllü, adanmış, ilkeleri uğruna kendini feda etmiş insanların hayatları sıra-

dan birer biyografik metinler değil. Doğudan batıya, kuzeyden güneye koşan neferlerin hikâyesidir bu. Onları farklı kılan, yalnızca bulundukları yerler değil; nereye gidiyorlarsa oraya taşıdıkları ruhtur. Onlar için cehd ve gayret, bir görev değil bir inanç meselesi...

Zenci Musa da bu inanmış ve adanmış ruhlardan biri. Hayatı baştan sona fedakârlık... Baştan sona... Aslen Sudanlı Musa. Girit'te doğmuş, dedesi tarafından Kahire'de yetiştirilmiş. Tam bir Osmanlı terikibi. Belki de onu Zenci Musa yapan, bu çok katmanlı kimli-

ğin kazandırdığı geniş ufuk ve derin aidiyet duygusudur. Musa'yı Zenci Musa yapan terkip...

Yetiştirdiği dönem, Osmanlı'nın ölüm kalmı mücadelesi verdiği çalkantılı yıllar. Koca çınar, birçok cephede savaşmak zorunda kalmış, adeta kurumaya yüz tutmuştur. Musa, Libya'da Osmanlı ordusu ile Şeyh Sunusi'nin İtalyanlara karşı verdiği mücadeleyi duyar duymaz Kahire'den yola çıkar. O andan itibaren vatan, din ve haysiyet uğruna verdiği mücadele ömrünün sonuna kadar sürer. Osmanlı nerede savaşırsa, Zenci Musa da oradadır. Onun için cephe, yalnızca bir savaş alanı değil; bir inancın, bir sadakatın ve bir kimliğin sınırdığı yerdir.

Libya'da Kuşçubaşı Eşref ile tanışır ve ondan bir daha neredeyse hiç ayrılmaz. Onun emir eri olur; fakat bu ilişki zamanla bir görev bağından öte, derin bir sadakate dönüşür. Bir gönül bağma... Eşref Bey'i bir komutandan ziyade bir rehber, bir dava büyüğü olarak görür. Libya'dan sonra Batı Trakya Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve Edirne'nin geri alınmasında en ön saflardadır. Adeta bir akıncı gibi, cepheden cepheye koşar. Mehmed Âkif, onu şu mısralarla anlatır: "Eşref Bey'in emir eri Zenci Musa / İsa Peygamber'e omuzlarını ödünç verir/Ve Peygamber bu sayede göğe tırmanabilir." Bu ifade, onun yalnızca fiziki gücünü değil, aynı zamanda manevi yüceliğini de anlatır.

Bir süre sonra Kuşçubaşı ile birlikte gizli bir görev için Arabistan'a giderler. Yemen'de Tevfik Paşa'ya ulaştırılması gereken üç yüz bin Osmanlı altını vardır. Ancak Hayber'de İngiliz ve Bedevi güçlerince kuşa-

tılırlar. Eşref Bey esir düşer. O karmaşada Musa, altınları kurtararak yerine ulaştırmayı başarır. Bu, sadece bir görev başarısı değil; sadakatın, sorumluluğun ve metanetin en çetin sınavıdır. Fakat bu olay, yıllarca süren yol arkadaşlığının da sonu olur. Bir daha görüşemezler. Bazı ayrılıklar vardır ki, kelimelerle değil, sadece suskunlukla anlatılır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'a gelen Musa, Anadolu'daki istiklal mücadelesine destek olmak ister. Ancak ne parası vardır ne de kalacak yeri. Devlet erkânı ona emeklilik teklif eder; fakat o, "Ben bu yoksul ve garip millettten emekli maaşı alamam." diyerek bunu reddeder. Bugün mumla arasak da bulamayacağız bir ruh, bir yüce gönüllük. İdealin, adanmışlığın, dürüstlüğün edebiyatı değil bizzat ideal, bizzat adanmışlık, bizzat dürüstlük... Hak ettiği bir şeyi bile elinin tersiyle itebilecek kadar vakurdur. Onun için hizmet, bir kazanç kapısı değil; bir borcun ifası. Vatana borcun, toprağa borcun...

Daha sonra Ona Karaköy Gümrüğü'nde kahyalık teklif edilir. Onu da kabul etmez: "Ben kahyalık yapmam, onu yaşlı bir Müslüman yapsın. Ben hamallık yapsam da olur." der. Gündüzleri hamallık yapar, geceleri ise Anadolu'ya silah kaçırılmasına yardım eder. Onun hayatında büyüklük, makamda değil; fedakârlık ve tevazudadır.

Bir gün İngiliz komutan General Harrington, gümrükte Musa'yı fark eder. Musa'yı anlatılır Ona. O da Musa'ya, "Bizimle çalışırsan seni altına boğarım." teklifinde bulunur. Musa'nın cevabı nettir: "Her

teklif herkese yapılmaz. Bu teklif beni rencide eder. Benim devletim Osmanlı'dır, bayrağım ay yıldızlı bayraktır. Komutanım Eşref Bey'dir. Bu iş bitmedi; sizinle mücadelemiz sürecektir." Bu sözler, sadece bir reddediş değil; bir duruşun, bir kimliğin ve bir inancın ilanı. İddiaların intibaka dönüştüğü günümüzde bu durumu anlamak zordur elbette. Makama, mansıba, maslahata feda edilen değerlerin çürümüşlüğüne şahit olduğumuz modern zamanlarda Zenci Musa bir hayalet gibidir, bir gölge...

Ve işte asıl insanlık, asıl büyüklük burada Zenci Musa'nın şahsında varlığa bürünür: Ve belki de asıl insan, her şeyini kaybettiği hâlde kendinden vazgeçmiyorsa... İşte o zaman tarihin sessiz ama en güçlü cümlesini kurulmuş olur.

Yoğun mücadele yılları, Musa'nın güçlü bünyesini zayıf düşürür. Vereme yakalanır. Bir sanatoryuma yatırılması teklif edilse de bunu kabul etmez: "Benim yerime daha muhtaç Müslümanlara bakılsın." der. Son günlerini Özbekler Tekkesi'nde geçirir ve orada vefat eder. Ardında bıraktığı küçük bavuldan bir Mushaf-ı Şerif, bir Osmanlı haritası, Eşref Bey'in fotoğrafı ve bir kefen çıkar. Bir ömrün özeti, belki de bir medeniyetin ruhu bu dört parçada saklı.

Zenci Musa; Trablusgarp'tan Balkan cephelerine, Çanakkale'den Kudüs'e, Yemen'den Anadolu'daki İstiklal Harbi'ne kadar birçok cephede canhıraş bir gayretle mücadele etti. Fakat onu büyük yapan, yalnızca savaştığı cepheler değil; vazgeçemediği değerler.

Kuşçubaşı Eşref, onun ve-

Kanlısırt Günlüğü

fatını duyduğunda şu sözleri söyler: “Ben Malta’dan kurtulup Milli Mücadele’nin bayrağını açanlardan biri olma şerefine eriştiğim günlerde, Musa,

o benim Arabım, veremden ölmüş.” Bu cümle, bir dostluğun, bir sadakatin ve yarım kalmış bir yolculuğun ağıtı gibidir.

Bugün geriye baktığımızda, Zenci Musa gibi isimlerin yalnızca birer tarih figürü olmadığını görürüz. Onlar, bir milletin vicdanı, bir inancın ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Unutulduklarında sadece bir insan değil, bir değer de eksilir dünyadan.

Onların geride bıraktıkları ne bir servet ne bir unvan ne de bir miras... Sadece bir duruş.

Ve belki de asıl mesele, onları hatırlamak değil; onları anlamak, o duruşun künhüne vakıf olmak. Onların taşıdığı yükü, gösterdiği direnci ve sergilediği vakarı bugünün dünyasında yeniden üretebilmektir. Çünkü tarih, sadece geçmişte yaşanmaz; her gün yeniden yazılır.

Eğer bugün hâlâ bir anlam arıyorsak, eğer hâlâ “doğru olan nedir?” diye sorabiliyorsak, cevabın bir ucu mutlaka Zenci Musa gibi insanların hayatına dokunur.

Zenci Musa büyük olmanın çok şeye sahip olmakla herhangi bir ilişkisinin olmadığını aksine büyüklüğün çok şeyden vazgeçilmesiyle mümkün olacağının en büyük temsilcisidir.

Selam olsun Zenci Musa’ya...

Ve onun gibi, adı bilinmese de yükü ağır olan tüm adsız kahramanlara...

ERZURUM VAKIF KÜLTÜRÜNÜN MÜSTESNA BİR ÖRNEĞİ: TOSUN AĞA VAKFI

☞ Murat KÜÇÜKUĞURLU

(Prof.Dr. Erzurum Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü)

Osmanlı hâkimiyetinin son zamanlarında, Pasinlere bağlı Deliler köyünde Tosun Ağa isimli önemli bir kişi yaşamıştı. Gerek iki metreyi aşan boyu ve görenleri hayrete düşüren iri cüssesiyle, gerekse yaptığı olağanüstü işlerle efsanevi bir karakter olmuş ve adeta insan üstü bir varlık olarak kabul edilmişti.

Tosun Ağa'nın köyü olan Deliler, Kargapazarı Dağlarında Pasin Ovası'na nazır bir yerleşim yeri olup, önemli bir güzergâh üzerinde bulunuyordu. Nitekim Erzurum'dan Kargapazarı eteklerini takip ederek Hasankale'ye giden yol buradan geçiyordu. Yine Pasinler'i Kargapazarı Dağları üzerinden Narman'a bağlayan Başveren-Boğakale dağ yolunun keşişim yeri de Deliler köyüydü.

Kastilya Kralı'nın gönderdiği heyetle birlikte Semerkant'a Timur'u ziyaret etmek için giden İspanyol Elçi Clavijo, yolculuğu sırasında, 22 Mayıs 1404'te Erzurum'a gelmiş, üç gün sonra da Deliler köyüne ulaşmıştı. Burada bir gün kalan Clavijo, seyahatnamesinde bu köy hakkında şunları yazmıştı:

“Buraya Deliler adının verilme sebebi, burada oturanların çoğunun uzlet hayatına girmiş, dünyayı terk etmiş Müslüman

dervişler olmasıdır. Etraftaki köylüler buraya ziyarete gelerek dervişlerle görüşüyor, hastalarını getiriyor ve dervişlerin nefesinden şifa diliyorlar. Reisleri hepsinden büyük hürmet görüyor ve evliya olarak kabul ediliyor. Timur buradan geçerken bunların yanına uğramış ve reisin yanında bir müddet kalmış... Bunlar saç ve sakallarını tıraş ediyor ve yaz kış sırtlarında kaba abalarla dolaşıyorlar. Zaman zaman yanlarında taşdıkları sazlarını çalarak ilahiler okuyorlar...”

Clavijo'nun anlattığı bu köyün bizim bahsettiğimiz Deliler köyü mü, yoksa Horasan'ın Delü Baba (Velibaba) köyü mü olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Ancak bu anlatılanlar, Orta Çağ'da bölgenin sosyal ve dinî yapısı hakkında önemli ipuçları vermesi bakımından önem arz etmektedir. Deliler isminin çağrıştırdığı bir diğer husus ise, bu köyde yaşayanların Osmanlı deliler teşkilatına mensup olma ihtimalidir. Bizce bu ihtimal daha kuvvetlidir. Clavijo'nun anlattığı Deliler köyü, muhtemelen Horasan'daki Delü Baba köyüdür.

Konumuza dönecek olursak, tam adı Tosun Osman Ağa olan kahramanımızın babası Hacı Mustafa Ağa'ydı. Tespitimize göre Tosun Ağa'nın

Arslan ve Zekeriya isimli iki oğlu vardı. Kendisi özellikle 1880'ler ve 90'larda yaptıklarıyla bölgenin en bilinen siması haline gelmişti.

Tosun Ağa, iki yönüyle ön plana çıkmıştı. Bunlardan birincisi hayırseverliği ve vakıf kuruculuğuydu. İkincisi ise cesareti ve kahramanlığıydı. Öyle ki, bölgede yol kesen eşkıyalarla tek başına çarpışıp onları etkisiz hâle getirir; gecenin bir vakti bir mağaraya girerek ayıyı canlı yakalar, üzerine binip köye kadar getirir ve ahıra bağlardı. Kısacası, son derece garip ve tehlikeli hobileri vardı. Üstelik bunu sık sık tekrarlardı.

1943'te Erzurum'a gelerek incelemelerde bulunan ve dikkat çekici bir şahsiyet olarak gördüğü Tosun Ağa hakkında da önemli notlar alan Cemalettin Server Revnakoğlu şunları söylemektedir:

“Doğup büyüdüğü köyde ve çevresindeki Porsuk, Keyvank, Kurnuç köylerinde bizzat kendisinin yaptığı cami, köprü ve değirmenler vardır. Bunların yapılarında kullandığı taşları da dağlardan kızaklarla yine kendisi indirmiştir.”

İşte Tosun Ağa'yı diğerler hayırsever vakıf kurucularından ayıran en önemli özelliği

budur. Cami ve benzeri eserleri bizzat kendi elleriyle yapmış ve bu eserlerin idamesi için vakfettiği değirmen gibi gelir getirici mülkleri de bizzat kendisi inşa etmiştir.

Tosun Ağa'nın yaptığı hayır işlerine dair elimizdeki tek belge, 8 Nisan 1892 tarihli Porsuk Köyü Camii Vakfıyesidir. Bu vakfiyeye göre Hacı Mustafa'nın oğlu Tosun Osman Ağa, Porsuk köyünde bizzat kendi emeğiyle bir cami yapmış ve bu caminin idamesi için gelir getirici mülkler vakfetmişti. Bunlar, Deliler köyündeki büyük bir hane ile aynı köydeki değirmendi. Söz konusu hane bir avlu, bir oda, bir odalı ahır, bir küçük ahır, bir aşhane ve iki harem odasından müteşekkil olup 2.500 kuruş kıymetindeydi. Değirmen ise kardeşi Habip ile ortaklı. Tek taşı olan değirmenin kıymeti 2.000 kuruştı. Tosun Ağa, kendi hissesini, yani değirmenin yarısını vakfetmişti. Son olarak da kendi malından biriktirdiği 2.000 kuruş nakit parayı vakfetti. Bunlardan elde edilecek gelirlerle Porsuk Camii imam-hatibine her yıl 150 kuruş, aydınlatma için gereken mum yağına da 50 kuruş verilecekti. Ayrıca cami ve vakfettiği yapıların gereken bakım ve onarımları yapılacaktı. Vakfın mütevellisi, büyük oğlu Zekeriya olacaktı.

Görüldüğü gibi Tosun Ağa'nın vakfını özel kılan en önemli şey, gerek camiye gerekse cami için vakfettiği gelir getirici mülkleri bizzat kendisinin yapmış olmasıdır. Revnakoğlu'nun belirttiğine göre vakfettiği değirmenin büyük

su oluğunu taştan yapmış ve bu taşı bizzat kendisi oluk haline getirmişti. Anlaşıldığı üzere kendisi iyi bir taş ustasıydı.

Porsuk köyündeki camiyi yine kendi köyünden olup kendisi gibi güçlü kuvvetli olan bir yardımcısı ile birlikte inşa etmişti. Bu sürede başka kimseden yardım almamış, hatta yiyeceğini de kendi köyünde hazırlatmıştı. Köylülerin anlattığına göre her gün bir batman undan ekmek, bir batman undan da helva yapıtırıp Porsuk'a getirir ve arkadaşlarıyla birlikte yerdi. Daha da önemlisi, cami için gereken taşları bizzat kendisi çıkarmış, şekil vermiş ve köye getirmişti. Söz konusu taşları Porsuk köyünün 5 km. kuzeyindeki Kızılkırma denilen yerdeki tarlalardan çıkarmış, orada şekil vermiş ve kızaklarla Porsuk'a getirmişti. Bu büyük taşların hazırlanması, taşınması ve caminin yapımı, tarım işlerinin olmadığı dönemlerde yapıldığı için, toplam yedi yıl sürmüştü. Bu durumda caminin yapımına 1885 yılında başladığını, 1892'de tamamlandığını ve vakfiyesinin aynı yılın 8 Nisan günü hazırlandığını söylemek mümkündür.

Tosun Ağa'nın başka özellikleri de vardı. Çok iyi cirit oynardı.

Revnakoğlu kendisi hakkında ayrıca şunları yazmıştır:

“Çok da fedakar insan imiş. Memleketi için her şeyi göze almış. Pasinler-Tortum yolunu haraca bağlayan, yol kesen, halkı ve hükümeti usandırmış olan meşhur eşkiya Tufan'ı,

kendi başına karşısına geçip bir kurşunla yere devirmiş ve sonra da hükümete haber vermiştir.”

En büyük hobilerinden biri, ayıyı ininde yakalayıp üstüne binerek köyü getirmektir. Revnakoğlu'nun köylülerden dinlediğine göre, silahlı bir şekilde, fakat ahşaptan yaptığı basit bir mekanizmayla, canlı olarak avladığı ayıların üzerine binip köye getirmiş. Bundan pek hoşlandığından, her sene tekrarlamış.

Böylesine ilginç bir şahsiyet olan Tosun Ağa'nın ne kadar yaşadığını ve ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. Fakat 1870'lerden beri Pasin bölgesinde elde ettiğini şöhretin hala unutulmadığını söyleyebiliriz.

KANLISIRT'TA BİR ŞEHİT MEZARI ERZURUMLU NURİ ÇAVUŞ'UN KAN BORCUNU KİM ÖDEYECEK?

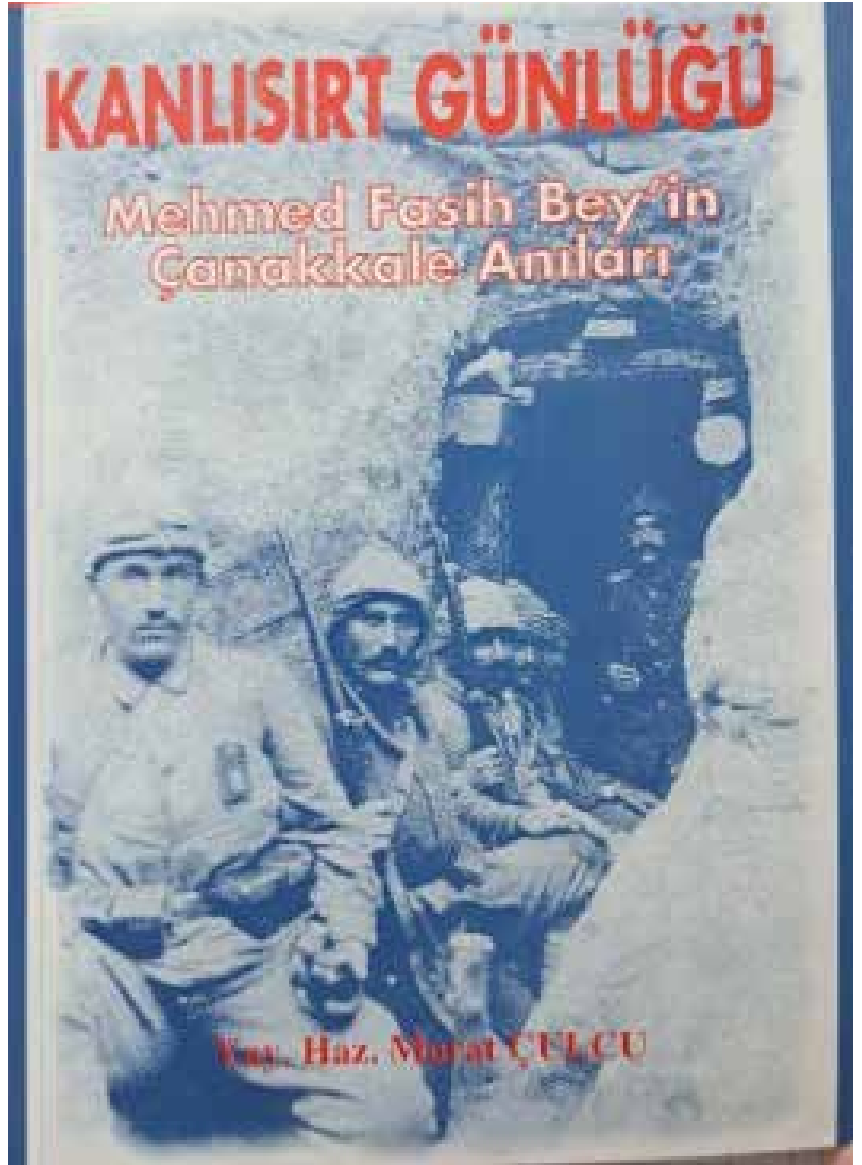
Alparslan KOTAN

Çanakkale Savaşları tarihi sonuçları bakımından Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli olaylarından biridir. İtilaf devletlerinin dünya harp tarihindeki belki de o zamana kadar ki en yüksek atış gücüne sahip kara ve deniz unsurlarıyla top yekûn saldırdığı Çanakkale, Türk askerinin kahramanca mücadelesiyle dünya tarihine bir kere daha geçtiği bir tarih sahnesi olmuştur.

Yurdun her köşesinden gelmiş binlerce kahraman Mehmetçik Çanakkale Savaşları'nda vatan savunması için bedenlerini siper etmişlerdir. Seferberlik döneminde ağırlıklı olarak Kafkas Cephesi'ne asker veren Erzurum ve havası Askerlik Şubelerinden Çanakkale Cephesi'ne de asker sevkıyatı yapılmıştır. Milli Savunma Bakanlığı arşivlerinde yapmış olduğumuz araştırmalarda tespit edebildiğimiz 113 Erzurumlu Çanakkale şehidimizin künye bilgilerini 2016 yılında Beyazşehir Palandöken Dergisi'nin 17. sayısında yayımlamıştık.

➤ Mehmet Fasih Bey'in Günlüğü

Çanakkale Savaşları'nın Erzurumlu kahramanlarından biri de Nuri Çavuş'tur. Savaş sırasında zabıt vekili ve daha sonra teğmen olarak gö

Kanlısirt Günlüğü

rev yapan Mersinli Mehmet Fasih Bey'in (Kayabalı) savaş esnasında tuttuğu günlüğü 1997 yılında Murat Çelcu tarafından yayımlanmıştır. 1915 yılının Temmuz ayından Ekim

ayına kadar olan zaman dilimini kapsayan günlük, bu süreçte verilen siper savaşlarını en ince ayrıntısına kadar çok canlı şekilde yansıtır.

Mehmet Fasih Bey ve Erzurumlu Nuri Çavuş Çanakkale kara savaşlarında büyük fedakârlıklar göstermiş olan kahraman 47. Alay'a mensuplardı. 47'nci Alay, 2 Mayıs 1915 tarihinde Çanakkale Cephesi'ne gelmiş; ilk olarak 19 Mayıs 1915'te Arıburnu'nda yapılan genel taarruza katılmış ve ağır kayıplara uğrayan birlikler arasında yer almıştı. Kanlısirt mevkinin savunmasını üstlenen 47. Alay, 6 Ağustos 1915'te İtilaf kuvvetlerinin Arıburnu ve Anafartalar'da başlattığı büyük harekâtın bir parçası olarak Kanlısirt'a düzenlediği saldırılar karşısında mevcudunun önemli bir kısmını kaybetmek pahasına kahramanca mücadele etmişti.

► Erzurumlu Nuri Çavuş

Erzurumlu Nuri Çavuş 47. Alay'a bağlı 2. Tabur, 5. Bölük'e mensuptu. Mehmet Fasih Bey'in notlarından öğrendiğimize göre direk cephe hattında, siperlerde görevli olmayan Erzurumlu Nuri Çavuş depo askerlerinin eğitiminden sorumluydu. Ancak vazifesi haricindeki zamanlarda sık sık siperler bölgesine giderek, cephe hattındaki askerlere yardımcı olmak için gayret gösteriyordu.

Siper savaşının topçu ve mitralyöz düellosuyla tetiklendiği muharebe sırasında İngiliz ve Fransız topçu birlikleri tarafından Türk siperlerine "müsademeli şarapnel" atılıyordu. Bu bomba türü düştüğü yerde patlayarak ağır kayıplar verdirebiliyordu. Türk tarafı ise siper hattında oluşturduğu kovuklar, kum torbaları ve kerpiç tahkimat

ile neredeyse her gün aralıklarla yapılan bombardımanlardan korunmaya çalışıyordu. Erzurumlu Nuri Çavuş da işte böyle bir bombardıman sırasında aldığı bomba yaraları ile şehit olmuştu.

O gün Tabur Kumandanı ile siperleri teftiş etmekte olan Mehmet Fasih Bey, tesadüf ettikleri sıhhiye sedyesi üzerindeki şehidin bir gece önce kendisine cephane getiren Erzurumlu Nuri Çavuş olduğunu öğrenince büyük bir üzüntüye gark olur. Üzüntüsünü "Bu kadar ölüm ve fecâyî gördüm. O kadar müteessir olmamıştım." sözleriyle günlüğüne yazar. Erzurumlu Nuri Çavuş'un defin işleriyle şahsen ilgilenir. Aziz şehidin subay mezarlığına defni için özel olarak izin alır. Karaburun deresi içindeki zeytinliklerde bulunan subay mezarlığında bir zeytin ağacının dibi mezar yeri olarak belirlenir. Kabrine gölge yapan zeytin ve defne ağaçlarının yaprakları kefen olarak Erzurumlu Nuri Çavuş'un bedenine sarılır ve aziz şehit silah arkadaşlarının gözyaşları içinde toprağa verilir.

Mehmet Fasih Bey Erzurumlu Nuri Çavuş'un hikayesini günlüğünde şu şekilde anlatmıştır:

"23/08/1331 (5 Eylül 1915)

... Gezmeye başladık... Siperler güzel açılmış. Hulûsi deresinin şark yamacındaki siperleri görmeye geldik. Bu siperler, bizim şimdiki siperlerin gerilerini muhafaza etmekte. Bunları gezerken sıhhiyelerin tezkere (sedye) içinde birisinin başucuna toplandıklarını gördüm. Siperden sordum. "5.

Bölükten Nuri Çavuş" dediler. Şehit veya mecruh (yaralı) olduğunu sordum. "Şehit" dediler. Yanına geldim. Eyvah!.. Ey Allah'im! Bana daha ne acı felaketler göstereceksin? Nuri, bomba ile kalbinden, kolundan, başından, bacaklarından yaralanarak şehit olmuş. Baş göğsü açık, saçları perişan, üstü başı kan içinde yattı. Çehresi hafif solmuş. Ağzı hafif açılmış. Dudaklarının arasından beyaz dişleri görülmekte. Gözleri yarı açık ve semâvata münâtıf (gökyüzüne yönelmiş). Yüzünde bütün ismet ve letâfet tecelli etmekte. Elleri birbirine kilitlenmiş, göğsünün altında... Bütün bu hâli ile sanki kendisine kahredenlere tazallûmata (yanıp yakılmakta) bulunuyor. Artık tahammül edemedim. Âh! Ey derdim!.. Siz hâlâ kendinizi koruyamayacak ve işiniz olmayan yerlerde gezecek misiniz?

Çünkü bu çocuk, taburun depo efradının tâlim ve terbiyesine memur idi. Siperde katiyen vazifesi yok. Öyle olduğu hâlde durmaz, gelir; mazgal yapar, yollara bakar, cephane getirir ve çalışmak için iş arardı. Daha akşam bana cephane getirmiş ve "Beyim, size cephane getirdim" diye tatlı bir ses ile haber vermişti. Düşün ey okuyucu! Tâ Erzurum'dan Çanakkale'ye, o darülharbi (...) için bırakarak buraya gelmiş. Böyle bir vücudun üfûlü (yok olması) beni pek ziyade müteessir etti. Bu kadar ölüm ve fecâyî gördüm. Bu kadar müteessir olmamıştım. Beni müteessir edenler pek azdır. İşte onlardan biri de bu oldu. Sıhhiyeler teskereyi kaldırdılar. Gitti. Siperleri gezmeye başladık. Fakat duramadım.

Pek ziyade sevdiğim bu çavuşuma son hizmeti ifa etmek için kumandanlıktan ayrıldım. Koşarak şehitler mezarlığına yollandım. Yolda teskereye rast geldim. Yere koymuşlar ve Bölük efradı başına toplanmış. Bazısı ağlıyor ve artık fecâyie alışıarak ağlamayan gözlerde ve çehrelerde derin bir hüznün göze çarpmakta... Üstünü muayene etmişler. Bir şey çıkmamış. Üç kuruş para... Mezarlığa yollandım ve mezarlıları da alarak Karaburun deresinin içindeki zeytinliklerde bulunan zabitan mezarlığında bir yere gömmek için doktorlardan müsaade aldım. Derenin çarkında, güzel bir zeytin ağacının dibinde, bir mezar kazdım. Burada kendi gibi büyük birçok şüheda vardı. Ayağı karşı sırta geliyordu. Birçok zeytin ve defne dalları koparttım ve işte pek ziyade sevdiğim çavuşu bu dallara sarak toprağa yatırdım. Yüzünü gördükçe teessürüm artıyordu ve ilk toprağı atarken artık dayanamadım. Gözlerimden daima boşanmağa hazır, sıcak yaşları kendi hâline bırakarak meysus ve perişan hâl ve tavır ile “Âh oğlum! Sizi böyle topraklara yatırmak pek ağır geliyor. Sizi böyle topraklara yatmış gördükçe gözlerim hiçbir şey görmüyor” diye bağırdım. Bütün arkadaşlar da benim gibi ağlıyorlardı. Bunlardan birisi, beraber geldiklerini ve yolda gelirken “İnşallah şehit olurum” dediğini nakletti. Öyle ise ey Nuri! Sen, arzuna büyük bir surette nail oldun!

Gömdük!.. Ey, o pek ziyade sevdiğim vücudu kara topraklara gömmeyi Allah bana nasip etmiş. Kim bilir daha kimleri gömeceğim. Son vazife-i

diniyeyi bizzat eda ettim. Sûre-i Fâtiha'yı okurken; sesimin bütün rikkati, azameti ve belâgati ile okurken, yine kendimi zapt edemedim. Sıcak yaşlar yanaklarımdan kayarak sakalımın üzerinde, sicim tanesi gibi duruyor. Her şey, her şeyin bittiği gibi bu da bitti. Ben de geriye dönerek yerime geldim. Fakat o kadar mustaribim ki, sanki nereye baksam orası bana; “Nuri şehit oldu!.. Sevdiklerinden birisini daha kaybettin!” diyor. Bununla beraber buna ve Nuri'ye ve Nuri'den evvelkilere, onların öldüklerine ve bir daha bir Nuri'nin dirilemeyeceğine katıyen inanmıyor ve diyor ki “Onlar muvakkat bir zaman için öldüler. Yine dirilecekler.” Bu zeytinliklerin dibinde onunla beraber Şekip, İzzet, Reşat, Munip ve daha pek çok arkadaşlar yatmakta... Yerime geldim. Yemek getirdiler. Her lokmada bu çocuk hatırıma geldiği için yiyemedim. Dışarı çıktım. Biraz gezindim. Yukarıdaki yere çıkarak nargile ve kahve içtim. Etrafa bakarak biraz kendimi avutmak istedim. Fakat mümkün değil. Kendim bile bunlardan izhar-ı acz ediyordum. Burada Tabur Kumandanı geldi. Nargileyi görünce “Buna dayanamam, ben de isterim.” Diye lâtife etti. “Evvel de sizi arıyorum. Bulamıyorum... Nerede acaba, diyorum. Ne ise burada imişsiniz.” dedi. Oturduk. Nargile takdim ettim. Biraz içti ve gitti. Biraz daha oturduktan sonra, maaş dağıtmak için aşağıya indim. Efrada Eylül ve Ağustos maaşlarını dağıttım. Bir tayyare havada cevelan ediyor. Cephe oldukça sükûnetli. Yerime geldim. Nuri'ye bir hitabe yazmak istiyorum. Yazdım. O da şu;

Ey yolcu!

Eğer Kanlısırt'ı müdafaaada 47. Alayı anarsan, 5'nci Bölükte Nuri Çavuş'u da unutma.

O, Alayının en değerli askerlerinden biri idi.

23/08/1331 (5 Eylül 1915) sabahleyin, ölüm onu çağırdı ve o da Allah'ın davetine icabetle, pak ve masum olduğu hâlde cetlere doğru uçtu.”

➤ **Erzurumlu Nuri Çavuş'un Kimdir?**

Erzurumlu Nuri Çavuş'un kimliği hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Millî Savunma Bakanlığı Şehit Bilgi Kapısı üzerinde yaptığımız araştırmaya göre 22/08/1331 (4 Eylül 1915) günü Kanlısırt'ta şehit olan Çavuş Mehmet Nuri Efendi, 1892 doğumludur ve İstanbul, Beşiktaş nüfusuna kayıtlıdır. Şehit Bilgi Kapısı'ndan edindiğimiz künye bilgisini Mehmet Fasih Bey'in günlüğünde kendisini “Erzurumlu Nuri Çavuş” olarak zikretmiş olması bilgisi ile birleştirence kendisinin Erzurum kökenli ancak İstanbul'da ikamet etmekte olan / İstanbul'a göç etmiş bir aileye mensup olduğunu söylemek mümkündür.

➤ **Seyit Ahmet Sılay ve Kayıp Mezarın Bulunuşu**

Kendisi de tıpkı “Erzurumlu Nuri Çavuş” gibi Erzurum kökenli bir ailenin çocuğu olan Seyit Ahmet Sılay hali hazırda Türkiye'nin tek resmî Çanakkale Savaşları koleksiyoneridir. Sılay'ın 1995

yılında Gelibolu Yarımadası Büyük Anafartalar Ovası'nda yerde bulunduğu bir mermi ile başlayan Çanakkale Koleksiyonu bugün yirmi bine yakın objeden oluşan müze-lik muhteşem bir koleksiyona dönüşmüş durumdadır. Sılay'ın yıllardır devam edegelen nev-i şahsına münhasır Çanakkale aşkı, Mehmet Fasih Bey'in günlüğü vasıtasıyla Erzurumlu Nuri Çavuş'un kabrini bulmasına vesile olmuştur. Mehmet Fasih Bey'in Kanlısirt Günlüğü'nü bana hatırlatarak Erzurumlu Nuri Çavuş'tan haberdar olmamı sağlayan Sılay'ın tespitlerine göre Nuri Çavuş'un kabri Kanlısirt kitabesinin batısında yer alan Karaburun deresi

Seyit Ahmet Sılay vefat yıl dönümünde Erzurumlu Nuri Çavuş'un kabri başında konuşma yapıyor. (5 Eylül 2022)

Seyit Ahmet Sılay'ın Çanakkale Koleksiyonu'ndan Bazı Objeler

içindeki şehitlikte yer alan zeytin ağaçlarının dibindedir.

➤ Erzurum ve Çanakkale Şehitler Abidesi

Türk kamuoyu, savaş sonrasında İtilaf devletlerinin Gelibolu'da yaptıkları muntazam mezarlıklara ve diktikleri görkemli abidelerle karşı binlerce şehidi adına dikkate değer bir abide dikememenin ezikliği yıllarca yaşadı. İlk olarak 1930 yılında Şehitlikleri İmar Cemiyeti'nin girişimleriyle başlayan anıt çalışmaları Milli Savunma Bakanlığı'nın 1943 yılında düzenlediği Çanakkale Şehitleri İçin Abide Müsabakasına kadar sonuçsuz kaldı. 1944'te yapılan müsabakaya 37 proje katıldı. Müsabakayı İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğrenci olan Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular kazandı. Fakat, 2. Dünya Savaşı'nın

getirdiği mali imkansızlıklar yüzünden proje uygulanmadı. 1952 yılında Milli Türk Talebe Birliği'nin (MTTB) Çanakkale Valiliği'ne ve hükümete başvurması sonucunda şehitler abidesi yeniden Türk kamuoyunun gündemine geldi. Başvuru Bayındırlık Bakanlığı tarafından kabul edildi ve çalışmalarına kısa sürede başlandı. Bu amaçla basın yayın organları aracılığıyla bütün yurttaki Çanakkale Abidesi Yardım Kampanyası açıldı.

Abidenin temeli 17 Nisan 1954 tarihinde yapılan coşkulu bir törenle atıldı. Fakat abide müteahhidinin inşaatta yaptığı yolsuzluklar, yardımların kesilmesine ve abidenin yarım kalmasına neden oldu. Yarım kalan şehitler abidesi bir "utanç abidesi" olarak yıllarca Türk kamuoyunun vicdanını yaraladı. Bu umutsuz ortamda topluma liderlik eden Milliyet gazetesi, ülke çapında

Seyit Ahmet Silay Koleksiyonu

düzenlediği yardım kampanyasıyla Çanakkale Şehitler Abidesi'nin yeniden inşasını sağladı. Kampanya, ülke içinde ve dışında görülmemiş bir yardım seferberliğine dönüştü.

Türk insanı, yedisinden yetmişine bu seferberliğin gönüllü hizmetkârları olarak varını yoğunu ortaya koydu. 100 bin liralık bir yardım hedefiyle başlayan kampanya, yaklaşık 2 milyon liralık bir hasılatla son buldu. Maddî imkânsızlıklar ve hava muhalefeti nedeniyle defalarca yarım kalan Çanakkale Şehitleri Abidesi tamamlanarak 21 Ağustos 1960'da resmen açıldı.

Çanakkale Abidesi için yapılan yardım kampan-

yalari Erzurum kamuoyunda da büyük destek buldu. Bu amaçla Erzurum'da "Çanakkale Şehitleri Abidesi Erzurum Yardım Komitesi" adıyla

bir Yardım Komitesi oluşturuldu. Yardım Komitesi tarafından gazetelere verilen ilanlarla Erzurumlular Çanakkale Abidesi için yardımda bulunmaya davet edildi:

"Kahraman Erzurumlu, şehit babaları, şehit evlatları, gazileri...

Çanakkale'de hepimizin temiz kanıyla sulanmış mübarek topraklar Türk şecaat ve şahametinin abidesini yükseltmek için size kollarını açıyor.

Bir zamanlar kanını feda eden gaziden, şüheda ah-

fadından şimdilik evlâtlarının hatırası için yardım bekliyor. Onların varlığıyla hallolmuş topraklar üzerinde destanları ebedileştirecek olan şehit abidesi sizlerin elinizle yapılacak.

İktidarımız nispetinde hepimiz yardıma koşalım. Hamiyet yarışında birbirimizden geri kalmayalım. Yüksek vicdanımıza uzanan eli boş çevirmeyelim. Her zaman söylediğimiz şu sözleri bir daha tekrar edelim:

Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana

Yine bir şey yapabilirim diyemem hatıranâ"

MILLİYET

Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ HACI KARACAN

BUGÜN
6
SAYFA
25
KURUŞ

ADRES: Çagaşlı, Mollafenari sokak No: 1 - İSTANBUL
TELEFON: MILLİYET, İstanbul
POSTA KUTUSU: 495, İstanbul
TELEFON: 27 48 10 [Santral]

RABAK
Elektrotik Bakır
ve Mamülleri A.Ş.
PİRİNÇ YUVARLAK ve ALTIN ROSE
PİRİNÇ ve BAKIR boru bantları ve diğer
satış mağazasından tedarik edebilir
siniz!
Gösteri Fiyatı: 1000 Lirası 1000 Lirası 1000 Lirası

Pazaritesi
22
AGUSTOS
19 6 0

ÇANAKKALE ÂBİDESİ AÇILDI

250 bin şehidin hâtırasını ebedileştiren âbidenin açılış töreninde büyük bir kalabalık bulundu

Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in mesajını Millî Birlik Komitesinden bir üye okudu

Abideyi Genel Kurmay Başkanı açtı. İngiliz Muharipler Birliği bir çelenk gönderdi

ÇANAKKALE. Her yıl savaşa giden Nispetiye Osurdu

ÇANAKKALE'deki açılış töreninde devlet başkanı Cemal Gürsel'in mesajını Millî Birlik Komitesinden bir üye okudu.

Açılış törenine katılanlar arasında Genel Kurmay Başkanı, İngiliz Muharipler Birliği temsilcileri, Çanakkale'de savaşmış askerlerin yakınları ve vatandaşlar vardı. Tören saat 14.00'de başladı. İlk olarak devlet başkanı Cemal Gürsel'in mesajını okuyan Millî Birlik Komitesinden bir üye, ardından Genel Kurmay Başkanı, İngiliz Muharipler Birliği temsilcileri ve Çanakkale'de savaşmış askerlerin yakınları söz aldı.

(BURHAN DEMİREL)

devlet Başkanı Cemal Gürsel, Çanakkale Şehitleri Anıtı'nın açılış töreninde konuşuyor. Arka planda Çanakkale Şehitleri Anıtı'nın silüeti görülüyor.

Çanakkale Abidesi Açıldı – Milliyet Gazetesi, 22 Ağustos 1960.

➤ Nuri Çavuş'un Kan Borcunu Kim Ödeyecek?

Vatan savunması için Çanakkale’de can veren kahraman Mehmetçiğin hatırasını yaşatmak için ne yapılsa azdır. Büyük Akif şühedanın hatırasının büyüklüğü karşısındaki acziyetimizi şu dizelemlerle ölümsüzleştirmişti:

“Tüllenen mağribi, akşamları, sarsam yarana...

Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana."

Aradan geçen 110 yılda Çanakkale Şehitleri'nin hatıralarını yaşatmak için Türk milleti olarak yapabildiklerimizin çok da fazla olduğunu söylemek mümkün görünmüyor. En önemli abidemizi 17 senede ve türlü maceralarla tamamlayabilmiş olduğumuzu düşünürsek durumun vahameti daha açık şekilde ortaya çıkacaktır.

Unutmamak gerekir ki Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesi ile Türk milleti Çanakkale'ye bir Darülfünun (Üniversite) gömmüştür. Çanakkale, memleketin her köşesinden koşup gelen Mehmetçiklerin kanlarını vatan toprağına akıttıkları bir er meydanı olmuştur. Bu anlam-

**Çamakkale Şehitleri Abidesi Erzurum Yardım
Komitesi Başkanlığından**

Kahraman Erzurumlu, şehit babaları, Şehit evlatları, gazileri Çanakkalede hepimizin temiz kanile sulanmış mübarek topraklar Türk şecaat ve şahametinin abidesini yükseltmek için size kollarını açıyor..

Bir zamanlar kanını feda eden gaziden, şu heda, ahfadından şimdiki evlâtlarının hatırası için yardım bekliyor. Onların varlığıyla halolmuş topraklar üzerinde destanları ebedileşti-recek olan şehit abidesi sizlerin elinizle yapılacaktır.

İktidarımız nisbetinde hepimiz yardıma ko-
şalım. Hamiyet yarışında birbirimizden geri
kalmayalım. Y. Ksek viedanımıza uzanan eli
boş çevirmiyelim. Her zaman söyledığımız şu
sözləri bir daha tekrar edelim.

Tüllenen mağrabi akşamları sarsam yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hatıranı
Not: Yardım makbuzları vazifeli arkadaşla
rımız tarafından sizlere sunulacaktır. Ayrıca
su müesseselerden temin edilebilir.

- 1 - Ziraat Bankası
- 2 - İş Bankası
- 3 - Ticaret ve sanayi Odası Başkanlığı
- 4 - Ticaret Bakanlığı Başkanlığı
- 5 - Belediye Başkanlığı
- 6 - T. C. Ziraat Donatım Kurulu
- 7 - Bayındırlık Md.
- 8 - D. P. , C. H. P. , M. P. İdare Kurulu Başkanlığı.

Doğu Gazetesi,
4 Şubat 1953

Çanakkale Şehitleri Abidesi

E R Z U R U M

YARDIM KOMİTESİ BAŞKANLIĞINDAN

Kahraman Erzurumlu Şehit Babaları,
Şehit evlâtları, Gazileri

Çanakkalede hepimizin temiz kanile sulanmış mübarek topraklar Türk secaat ve şahametinin abidesini yükseltmek için size kollarını açıyor. İktidarımız nisbetinde hepimiz yardıma koşalım. Hımyet yarışında birbiri-
rimizden geri kalmıyalım. Yüksek vicdanımıza uzanan eli boş çevirmiyelim.

Her zaman söylediğimiz şu sözleri bir daha tekrar edelim

*Tüllenen mağribi akşamları sarsam Yarana
Yine bir şey yapabildim diyemem hatıranı*

Bir zamanlar kanını feda eden gaziden, şüheda şhfadından şimdiki evlâtlarının hatırası için yardım bekliyor. Onların varlığı ile halolmuş topraklar üzerinde destanları ebedileştirecek olan şehit abidesi sizlerin şlinizli yapılacaktır.

NOT: Yardım makbuzları vasıfili arkadaşlarımız tarafından airilere sunulacaktır.

Ayrıca şu müesseselerden Temin edilebilir

- 1 — Ziraat Bankası
- 2 — İş Bankası
- 3 — Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı
- 4 — Ticaret Borsası Başkanlığı
- 5 — Belediye Başkanlığı
- 6 — T. C. Ziraat Donatım Kurulu

Doğu Gazetesi, 20 Temmuz 1953

da Çanakkale, Çanakkale'de şehit vermiş bütün vilayetlerimizin kan kardeşidir. Erzurum da Çanakkale'de toprağa verdiği 114 şehidi ile Çanakkale'nin kan kardeşidir. Bu kan kardeşliğinden bugünkü nesillere kalan en büyük vasiyet ve bu vasiyetin omuzlarımıza yüklediği vazife ise namus ve fazilet için can veren şühedanın kan borcunu ödemektir.

Darülfünun Müderrislerinden İsmail Hakkı Bey bu kan borcunu şöyle açıklar:

“Çanakkale Müdafası yapılmış ve kazanılmıştır. Lakin vazife yalnız askerler ve kumandanlar için bitmiştir. Bizim için bitmemiştir. Başlamamıştır bile! Herkes bilsin ki burada kanlarını akıtanlar hep bu tarih hep bu namus ve fazilet tarihi için öldüler. Onların kan borcunu ödemek lazımdır... Şairler destanlarını yapsınlar, ressamalar levhalarını çizsinler, heykeltıraşlar abidelerini ortaya koysunlar, sağ kalanlar da rahmet okusunlar”

sunlar”

Bu kısa yazımız vesilesiyle Erzurum Valiliği'nden bu konuyla ilgili iki talebimizi Erzurum Valiliği ve Erzurum kamuoyu ile paylaşmak istiyoruz.

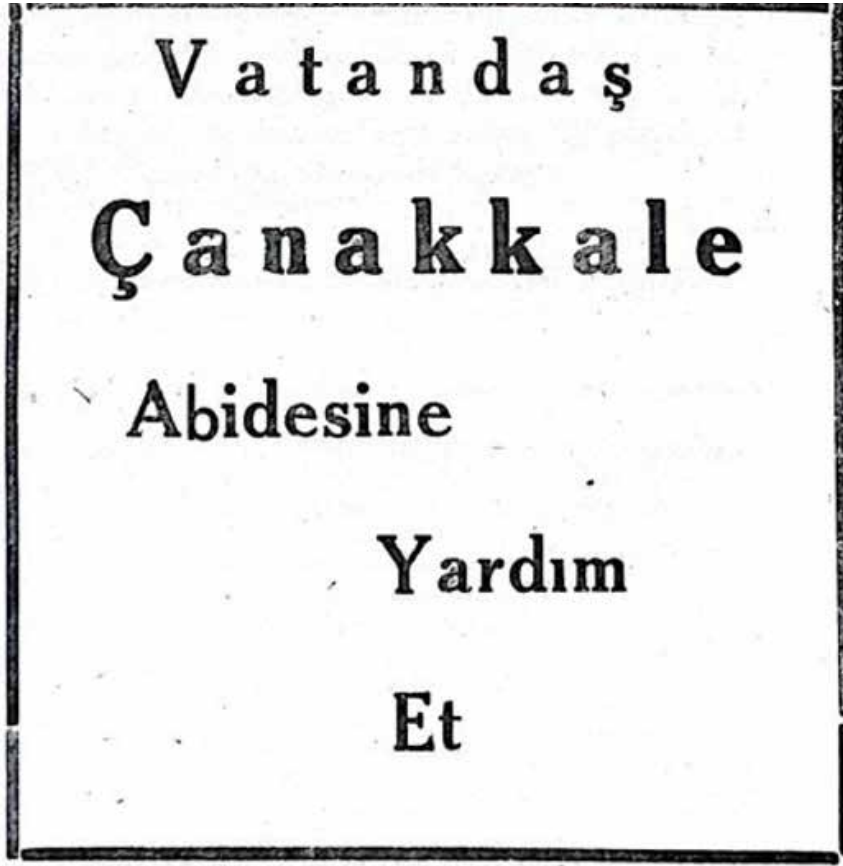
Öncelikle Erzurum'da 114 Erzurumlu Çanakkale şehidimizin hatırasına bir Çanakkale Şehitleri abidesi yapılmasını teklif ediyoruz. Bunun için de bir proje yarışması açılmasının en doğru yol olacağı kanaatindeyiz.

Ardından Erzurumlu Nuri Çavuş'un anıt mezarının da Erzurum Valiliği tarafından yaptırılmasını talep ediyoruz. Öyle sanıyoruz ki Erzurum Valiliği tarafından Çanakkale Valiliği nezdinde yapılacak böyle bir girişim, kendisi de Erzurumlu olan Çanakkale Valisi sayın Ömer Toraman tarafından da ilgiyle karşılık bulacaktır. Söz konusu anıt mezarın yapımı için Erzurum Valiliği koordinatörlüğünde Erzurum Kalkınma Vakfı, İstanbul Erzurumlular Vakfı ve Erzurum Tarih Derneği'nin öncü/yürütücü STK'lar olarak görev üstlenebilecekleri kanaatindeyiz.

Mehmet Fasih Bey'in Erzurumlu Nuri Çavuş için defterine not ettiği anıt taşı kitabesi kendisini vatan toprağına nakşedecek elleri 110 yıldır bekliyor:

“Ey yolcu!

Eğer Kanlısırt'ı müdafada 47. Alayı anarsan, 5'nci Bölükte Nuri Çavuş'u da unutma.

Doğu Gazetesi, 26 Haziran 1953

O, Alayının en değerli askerlerinden biri idi.

23/08/1331 (5 Eylül 1915) sabahleyin, ölüm onu çağırdı ve o da Allah'ın dâvetine icabetle, pak ve masum olduğu hâlde cetlere doğru uçtu."

110 sene önce vatan savunması için Çanakkale'de şehit düşen Erzurumlu, dün o şehitlerin hatırası için nasıl seferber olduysa bugün de kendisine emanet hatırayı yarınlar teslim etmek için 114 şehidin kan borcunu şiiriyle, romanıyla, destanıyla, resmiyle, abidesiyle ödemesini bilmelidir.

İsmail Hakkı Bey'in dediği gibi vazife yalnız askerler ve kumandanlar için bitmiştir.

Bizim için bitmemiştir.

KAYNAKLAR

Celil Bozkurt, "Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaatı ve Türk Kamuoyundaki Yankıları", Turkish Studies, Volume 10/5 Spring 2015.

Cengiz Parlak; Mert Gürkan, Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Muharebelerinde 47. Alay, Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı, Ankara, 2025.

İsmail Bilgin, Çanakkale'ye Gidenler, Babiali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2003.

Murat Çulcu, Kanlısırt Günlüğü – Mehmed Fasih Bey'in Çanakkale Anıları, Arba Yayınları, İstanbul, 1997.

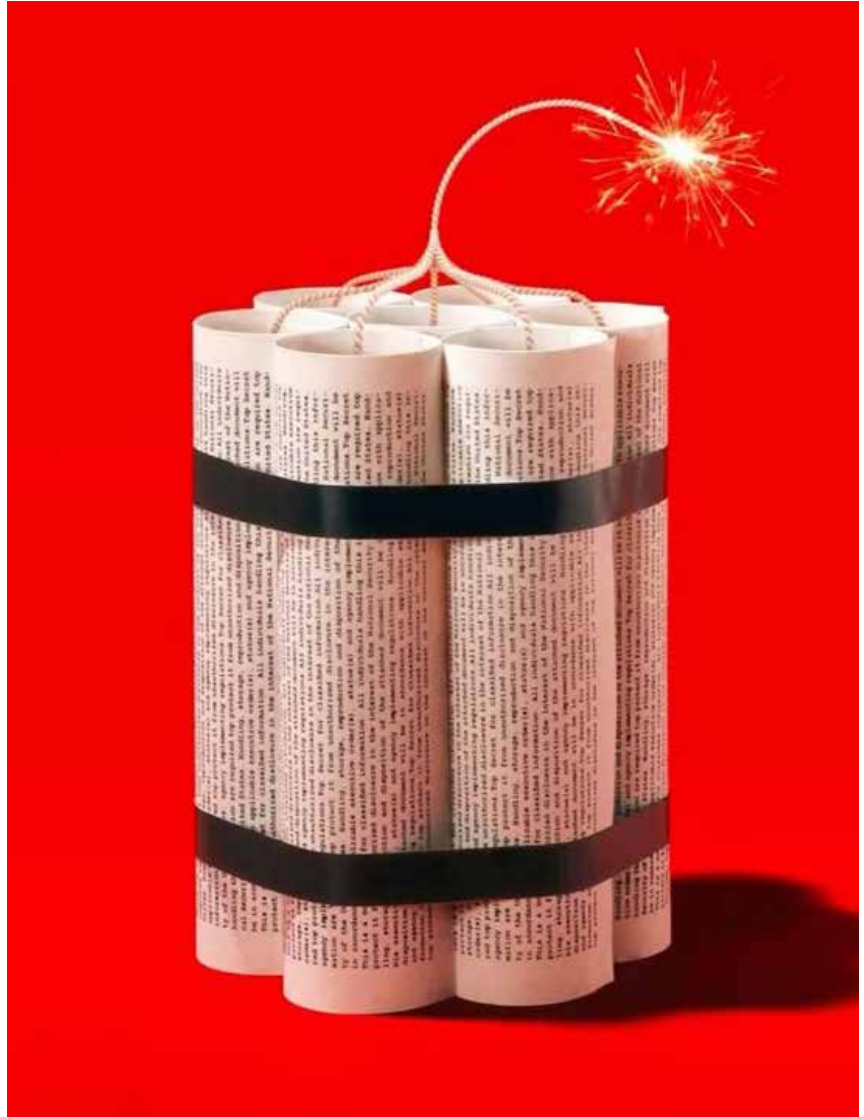
SAVAŞ VE “ÇIPLAK HAYAT”

Mevlüt ÖZBEN

(Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü)

11 Eylül 2001 İkiz Kuleler Saldırılarını kerteriz noktası olarak alırsak, 21. yüzyıl, küresel bir çerçevelenme dahilinde ekonomi, hukuk, siyaset, hatta gündelik yaşamın olağan akışının tersine çevrilerek “istisna halin” ve “krizlerin” yeni normal haline geldiği bambaşka bir dünyaya açılmıştır., II. Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzeni tüm vizyon ve kurumlarıyla çökmek üzere- dir bugün... Savaş sonrasında ABD, yandaş ülkeler ve çiçeği burnunda uluslararası kuruluşların tasarımı olan yeni dünya düzeninin halefi olan “yeni-yeni dünya düzeni”, ulus devletler ve uluslararası kuruluşlarla birlikte, artık çok uluslu şirketler (ÇUŞ), hatta kurumsal kimlikleri olmayan ortaklık-birlik formlarının bir ürünüdür - Belki de, A. Negri’nin adlandırımıyla bir “imparatorluktur”.

Güçlü ulus devletlerin, çok uluslu şirketlerin ve “küresel gri ortaklıkların” bir bileşimi olan bu “karışım” hakkında neler biliyoruz? Ya da daha doğru bir şekilde sormak gerekirse, bu karışım, bir önceki yüzyılın yönetimsellik anlayışı ve kavramlarını nasıl etkisiz hale getirmiştir? Bu karışımı nasıl tanımlamalıyız? Ve nihayet, söz konusu eşik çağda kimin yaşayıp kimin öleceğine nasıl karar verilmektedir?

Batı’da iki büyük devrimin (Sanayi İnkılabı-Fransız Devrimi) doğum ebeleri olduğu ulus devlet, teorik olarak, egemenliğinin kaynağını halk iradesine dayandırmış ve taram toplumuna has yapıların yıkıntıları üstünde modern iktidar adını verebileceğimiz yepyeni bir yönetimsellik mo-

deli inşa etmişti. Hükümrânın mülkiyetinde olan toprak ve insandan bir tepe örgüt olan devletin akılcı ve karşılıklı hak ve yükümlülüklerle dizayn edilmiş egemenliğine dönüşen modern iktidar, herkesçe tanınmış siyasi sınırları içinde önemli bir aktördü. Devleti, toplumu ve bireyi tanımlayan, konumlandıran bu yeni yönetimsellik modelinde icra edi-

len iktidar sanatı öyle ya da böyle kanıksanmış, insanlığa mal edilerek dünya ölçeğinde modellenmişti.

II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni düzende Avrupa da, kendi içinde, adına “Avrupa Dengesi” denilen bir politik fren mekanizması kurmuştu. Buna göre hiçbir Avrupa ülkesinin diğerlerini tehdit edebilecek ölçüde başını alıp gitmesine izin verilmeyecekti. ABD ve SSCB arasındaki iki kutuplu fren mekanizması da dünya ölçeğinde tıkr tıkr işliyordu. Ancak, SSCB’nin dağılmasıyla zincirlerinden boşalan küresel süreçlerin ekonomik-politik etkileri bildik dünya adına sonun başlangıcı oldu. 21. Yüzyılın ete kemiğe büründürdüğü bu dönüşüm, yalnızca siyasal ve ekonomik bir yeniden yapılanma değil, aynı zamanda ontolojik bir kırılmayı da ifade etmekteydi. Bu bağlamda, bugün, “kim yönetiyor?” sorusundan ziyade “yönetimselliğin kendisi nasıl bir forma evrildi” sorusu daha doğru olur. Çünkü, çok açık biçimde, klasik ulus-devlet paradigmasının dayandığı egemenlik, siyasi sınırlar, yurttaşlık, hukuk-insan hakları gibi temel kategoriler hem içeriden hem de dışarıdan aşınmaktadır. Ve söz konusu aşınmanın en belirgin sonucu, “istisna halin” süreklileşmesidir. Çok değil, yakın zamana kadar, olağan üstü durumlara özgü olan krizler ve kriz yönetim teknikleri neredeyse bugünün yönetimselliğinin temel araçları haline gelmiştir. Terör, ekonomik krizler, göç, iklim krizi, pandemi ve bölgesel savaşlar, deyim yerindeyse geçici kırılma-

lardan çok sistemin kendisini yeniden üretme biçimi olarak kullanılmaktadır.

Bu dönüşümleri ya da oluşan yeni (fili) durumların insan teki üzerindeki etkisini değerlendirmek gerektiğinde ilk akla gelen G. Agamben’in “çıplak hayat” kavramıdır. Bugün birey artık sadece vatandaş olarak değil, daha çok biyolojik varlığı üzerinden tanımlanan, korunması ya da gözden çıkarılması mümkün bir kategori olarak ele alınmaktadır. Özellikle, göçmen politikalarında, bölgesel savaşlarda (Bilhassa Gazze’deki İsrail Soykırımı) sivillerin durumu, ifade edilen biyo-politik düzenin (aslında düzensizliğin) bir çıktısıdır.

Bu yeni egemenlik biçiminde gücün dağınık ve belirsiz bir karakter kazandığını, yalnızca askeri ya da siyasal kapasiteyle değil, veri kontrolü, algoritmik yönlendirme ve finansal akışları belirleme üzerinden de işlediğini belirtmek önemlidir. Günümüzün yeni yönetimselliğinin, yani iktidarının bu özelliği onu daha az görünür kılmakta ve en önemlisi daha az hesap verir hale getirmektedir. Bu durum, özellikle de, belirli coğrafyalarda insanların yaşamlarının ne denli ucuz olduğunu açıklamaktadır

Şurası açık ki, bu yeni küresel yönetimsellik çerçevesi içinde güçlü ulus devletler de vardır. Başka bir deyişle, ulus-devletler, artık, her ne kadar tek başlarına komuta mevkiinden oturmuyorlarsa da, yeni yönetimsellik çerçevesinin önemli aktörlerinden bir olmaya devam etmektedirler. Ancak burada dikkatler-

den kaçmayan bir husus, ulus devletlerin gündemini ve odağını küresel konular oluşturdukça ulus devletler bir bakıma ulussuzlaşmakta, bu da, insanların istisna ve zaman zaman rutin akışta bile sırtlarını dayayacakları dağlarını çoktan kaybettikleri anlamına gelmektedir. Öyle ki, denilebilirse, bugünün dünyası güvenlikle kırılganlığın, merkezileşme ile dağınıklığın eşzamanlı olarak deneyimlendiği bir “ahir zamandır” (vurgu Slavoj Žižek’e ait).

Sonuç olarak, içinde yaşadığımız, bir bakıma, bu eşik çağda “çıplak hayat”, yani insanın salt biyolojik varlığı, tarihte belki de hiç olmadığı kadar doğrudan ve çok katmanlı tehdit altındadır. Öyle ki, yaşam, küresel çapta keyfi-hukuksuz olacak şekilde, siyasi kararların nesnesi haline gelmiş durumdadır. Savaşlarda, göç rejimlerinde ve çeşitli kriz bölgelerinde kimlerin yaşamlarının değerli kimlerin değersiz olduğunun belirlenebildiği bir dünya bizimkisi. Üstelik sadece savaş ya da pandemi değil, ekonomik ve ekolojik kırılganlıklar da çıplak hayatı doğrudan hedef almaktadır. Öyle ki, bir zamanlar önemsenen ve arzulanan “yaşam kalitesi” gitmiş bugün yerini doğrudan “hayatta kalma” almıştır.

Hayatta kalmak, bilhassa da belli bölgelerde, yaşamdan beklentinin temel eksenine haline gelmiştir ne yazık ki...

İMPARATORLUKLARIN ÇÖKÜŞÜ VE YENİ AKTÖRLERİN YÜKSELİŞİ: I. DÜNYA SAVAŞI'NDA GELİBOLU, SİYONİST STRATEJİ VE YAHUDİ ASKERÎ GÜCÜNÜN DOĞUŞU

📖 Burak Alp ERDEM

Jewish Legion / Yahudi Lejyonu

I. Dünya Savaşı yalnızca büyük güçler arasında yaşanan bir askerî çatışma değil, aynı zamanda modern dünya düzeninin ve jeopolitik kırılmaların

şekillendiği bir dönüm noktasıdır. Bu savaş, imparatorlukların çöküşü, ulus-devletlerin yükselişi ve Orta Doğu'nun yeniden tasarlanması gibi so-

nuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda Gelibolu Cephesi, sadece bir askerî operasyon değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz ve Boğazlar üzerinden küresel

güç mücadelesinin kritik bir düğüm noktasıdır.

İtilaf Devletleri açısından Gelibolu, Osmanlı İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakmanın ötesinde, Rusya ile doğrudan bağlantı kurma, Almanya'nın Orta Doğu stratejisini çökertme ve İstanbul üzerinden sembolik bir zafer elde etme girişimiydi. Bu nedenle Gelibolu, klasik bir cephe savaşından ziyade, küresel güç dengelerini yeniden şekillendirme hamlesi olarak değerlendirilmelidir.

Bu büyük savaşın daha az incelenen boyutlarından biri ise dünya Yahudiliğinin bu süreçte oynadığı roldür. Yahudiler, coğrafi olarak Doğu Avrupa'dan Osmanlı topraklarına kadar geniş bir alana yayılmış durumdaydı ve bu nedenle savaşın farklı cephelerinde karşı karşıya gelen ordular içinde yer aldılar. Bu durum, Yahudiler açısından yalnızca bir askerî katılım değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve gelecek stratejisi açısından bir kırılma yarattı.

Tam da bu noktada Siyonist hareket, savaşın yarattığı güç boşluğunu bir fırsat olarak değerlendirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ve parçalanma ihtimali, Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulması fikrini ilk kez somut bir jeopolitik hedef haline getirdi. Bu hedef, diplomatik girişimlerin ötesine geçerek askerî araçlarla desteklenmeye başlandı.

Bu stratejik dönüşümün merkezinde Vladimir Jabotinsky yer almaktadır. Jabotinsky, savaşın yalnızca büyük devletler arasında değil, aynı zamanda ulusların kaderini

belirleyen bir süreç olduğunu görmüş ve Yahudilerin bu süreçte pasif kalmaması gerektiğini savunmuştur. Ona göre, savaş sonrası düzen ancak sahada varlık gösteren aktörler tarafından şekillendirilecekti. Bu nedenle Yahudilerin, kendi ulusal hedeflerini gerçekleştirmek için askerî güç kullanması kaçınılmazdı.

Jabotinsky'nin bu yaklaşımı, klasik Siyonist diplomasi anlayışından bir kopuşu temsil eder. Diplomatik bekleyiş yerine "fiili katılım" stratejisi benimsenmiştir. Bu stratejinin ilk somut ürünü ise Siyon Katır Birliği (Zion Mule Corps - ZMC) olmuştur.

ZMC, her ne kadar doğrudan savaşan bir birlik olmasa da, jeopolitik açıdan sembolik değeri son derece yüksektir. Çünkü bu birlik:

- Yahudilerin modern dönemde ilk kez kolektif askerî kimlikle sahaya çıkmasını sağlamış,
- Britanya İmparatorluğu ile stratejik bir ittifakın başlangıcını oluşturmuş,
- Filistin hedefinin askerî araçlarla desteklenebileceğini göstermiştir.

Bu yönüyle ZMC, klasik anlamda bir lojistik birlikten ziyade, gelecekte kurulacak bir devletin öncü gücü olarak değerlendirilebilir.

ZMC'nin Gelibolu'da görev alması da tesadüf değildir. Gelibolu, Osmanlı'nın kalbini savunan bir cephe olmasının ötesinde, Doğu Akdeniz jeopolitiğinin kilit noktasıdır. Burada görev alan Yahudi birlikleri, doğrudan Filistin'de savaşmamış olsalar da, Osmanlı askerî

kapasitesinin zayıflatılmasına dolaylı katkı sağlamıştır. Bu da Siyonist strateji açısından önemli bir kazanımdır.

ZMC'nin ardından kurulan Yahudi Lejyonu ise bu sürecin daha ileri bir aşamasını temsil eder. Artık hedef sadece varlık göstermek değil, doğrudan Filistin'in ele geçirilmesi sürecine katılmaktır. Bu noktada Siyonist hareket, Britanya'nın bölgesel stratejisiyle örtüşen bir konum almıştır. Nitekim 1917'de yayımlanan Balfour Deklarasyonu, bu örtüşmenin diplomatik bir çıktısı olarak değerlendirilebilir.

Bu gelişmeler, savaşın yalnızca cephelerde değil, aynı zamanda diplomasi, kimlik ve stratejik ittifaklar düzeyinde yürütüldüğünü göstermektedir. Yahudi Lejyonu'nun kurulması ve Filistin'de görev alması, Siyonist hareketin "askerî meşruiyet" kazanmasını sağlamış ve ilerleyen süreçte devletleşmenin zeminini oluşturmuştur.

Uzun vadede bakıldığında, ZMC ve Yahudi Lejyonu'nun etkisi sadece I. Dünya Savaşı ile sınırlı kalmamıştır. Bu birlikler:

- İsrail savunma doktrininin temelini oluşturmuş,
- Askerî örgütlenme tecrübesi kazandırmış,
- Ulusal kimliğin askerî boyutunu güçlendirmiştir.

Bu süreç, daha sonra Haganah ve nihayetinde İsrail Savunma Kuvvetleri'nin ortaya çıkmasına kadar uzanan bir çizgi oluşturur.

Sonuç olarak, ZMC ve Yahudi Lejyonu küçük ölçek-

li askerî birlikler olmalarına rağmen, jeopolitik etkileri oldukça büyüktür. Bu yapılar, bir ulusun askerî kapasite oluşturarak uluslararası sistemde yer edinmesinin erken örneklerinden biridir. I. Dünya Savaşı'nın yarattığı güç boşluğu, Siyonist hareket tarafından stratejik bir fırsata dönüştürülmüş; askerî katılım, diplomatik kazanımlarla birleşerek modern Orta Doğu'nun şekillenmesinde etkili olmuştur.

Bu açıdan bakıldığında Gelibolu Cephesi, yalnızca Osmanlı ile İtilaf Devletleri arasında geçen bir mücadele değil; aynı zamanda gelecekte kurulacak yeni devletlerin ve kimliklerin de sahneye çıktığı bir jeopolitik laboratuvar niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ben-Zvi, Y. (1969). *Memoirs and Writings*. Tel Aviv.
- Brenner, L. (1984). *Zionism in the Age of the Dictators*. London: Croom Helm.
- Brian, D. (2008). *John Henry Patterson: Soldier and Zionist*. Jerusalem.
- Demir, A. (2011). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanma Süreci ve Orta Doğu." *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30(50), 685–705.
- Endelman, T. M. (2002). *The Jews of Britain, 1656 to 2000*. Berkeley: University of California Press.
- Gilner, I. (1969). *War and Hope: A History of the Jewish Legion*. New York.
- Hauser, E. (1997). *The Jewish Legion of World War I*. New York: Herzl Press.
- Hickey, M. (1995). *Gallipoli*. London: John Murray.
- Horvitz, D. (1987). *The Jewish Legion and Its Legacy*. Jerusalem.
- Jabotinsky, V. (1917). *Turkey and the War*. London.
- Jabotinsky, V. (1945). *The Story of the Jewish Legion*. New York.
- Johnson, P. (1988). *A History of the Jews*. New York: Harper & Row.
- Katz, S. (1996). *The Jewish Legion*. New York.
- Keren, M., & Keren, N. (2007). *We Are Coming, Unafraid: The Jewish Legions and the Promised Land in the First World War*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- King, J. (2014). *The World War I and Zionism*. London.
- Mehlman, Y. (2010). "Jabotinsky and the Jewish Legion." *Middle Eastern Studies*, 46(1), 1–15.
- Peleg, I. (2005). *Begin's Foreign Policy, 1977–1983*. Westport: Greenwood Press.
- Reich, B., & Goldberg, D. (2008). *Historical Dictionary of Israel*. Lanham.
- Schechtman, J. (2007). *The Life and Times of Vladimir Jabotinsky*. New York.
- Simon, L. (2009). *The Emergence of Zionist Military Power*. London.
- Sugarman, M. (2014). *Jewish Military Heroes of World War I*. London.
- Zouplna, J. (2008). *The Evolution of Zionist Ideology*. London.

BAŞIMIZA GELENLER VE MEÇHUL KALMIŞ BİR KAHRAMAN ME(i)HRALİ BEY

Muzaffer TAŞYÜREK

► Karapapaklar Kimlerdir

Karapapak, Karapapah, Borçalı ve Terâkime/Terekeme gibi çeşitli isimlerle anılan bu topluluk başlarına siyah kuzu derisinden serpuş giydikleri için bu adı almışlardır. Karapapaklar, Şah İsmâil'in babası Şeyh Haydar'ın müridlerine giydirdiği, on iki imamın adı yazılı on iki dilimli "taç" adlı kızıl kavukları reddederek Sünnilik'lerini belirtmek üzere ısrarla "kara papak" giymişlerdir. Özbekistan'ın Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamakta olan Karakalpaklar'la akrabadırlar. Bu iki grubun Kuman/Kıpçak ve Bulgar/Hazar Türkleri'nin bakiyeleri olduğu ve Karapapaklar'ın Hazar kağanlarına kız veren en itibarlı Kıpçak boylarından birini teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Karapapaklar, muhtemelen asıl vatanları olan Orta Asya'dan göç ederek Kafkasya'nın Daryal ve Derbend boğazlarından geçip Gürcistan'a gelmişler ve daha sonraki yıllarda bölgeye yayılmışlardır. Kafkasya bölgesinin Osmanlı Devleti tarafından fethi sırasında çoğu zaman Türkler'in yanında yer almışlardır. 19. yüzyıldaki Rus-İran savaşları ve göçler sonucu yoğunlukla Türkiye'nin Kars, Ardahan, Muş, Ağrı ve Erzurum bölgelerine yerleşmişlerdi.

Osmanlı Devleti zamanında Kars'a yerleştirilen Karapapaklar, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın kumandası altında büyük yararlıklar göstermişlerdir. Gazi Ahmed Muhtar Paşa Sergüzeşt-i Hayâtım adlı eserinde onların

bu savaştaki kahramanlıklarından övgüyle söz eder.

93 Harbi diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinde Rus zulmünden kaçan Kars'ın Arpaçay ve Ardahan'ın çıldır ilçelerinden gelen ilbeyioğulları sülalesine mensup aileler yerleşmiştir. Kasımoğulları, Erzurum Narman Toygarlı (Koşa) köyünde büyük bir sülale olup, soyadları Aydemir'dir. 19. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın başlarında Karapapak / Terekeme yerleşim yeri idi. Günümüzde de Karapapak / Terekeme yerleşkesidir. Köyde Karapapak / Terekeme Türkleri gelenek göreneklere yaşamaktadır.

19. yüzyıl başlarında Rusların Güney Kafkas'ı işgal hareketi başladığında Borçalılar bu istilâya boyun eğmediler. Rus yönetimini kabul etmek istemediler. Rus esaretinde yaşamaktansa, gurbette aç kalmak da olsa, hür olmayı tercih ettiler. O dönemde bir Rus generali, raporunda diyor ki: "Gazahlılar, Borçalılar ve genellikle Türkler bize inanmıyorlar, açıkça bize karşı çıkıyorlar; Gence Hanı da onlara katılıyor." Yine o yılları anlatan kaynaklarda bölge ahalisinin Rus hâkimiyetinde yaşamak istemediği açıkça anlaşılmaktadır. Bununla ilgili şöyle kayıtlar var: "Evvelce Gazah ve Borçalı yöreleri Rusya devletinden yüz çevirdiler ve o devletin boyunduruğuna girmek istemediler. Bu zaman Gazah ve Borçalı yöreleri Rusların itaatinden çıkıp, onlardan yüz çevirmişlerdi..."

1877 yılı kışında Kars'ın Ruslar tarafından işgali sırasında bu yöredeki bir kısım

Kafkas kökenliler, Kars'ta kalamayıp, Anadolu içlerine doğru çekilmişlerdir. Onlardan bir kısmı, Ağrı ilinin Taşlıçay, Hamur, Eleşkirt, Tutak ve Muş ilinin Bulanık ve Malazgirt ilçelerine göç etmişlerdir. Kars'ta geriye kalan Borçalı asıllıların diğer bir kısmı ise Sivas, Tokat ve Zile'ye göç ederek buralarda köyler kurmuşlardır. Mehralı Bey'e bağlı olanlar ise Sivas'ın Acıyurt mıntıkasını kendilerine yurt edinmişlerdi.

► Mehralı Bey

Mehralı, bir Karapapak Türkü olması dolayısıyla yetiştirdiği bölgenin özelliklerine göre, ata binme ve sair erkekte bulunması gereken özellikleri tam olarak şahsında taşımaktadır. Gününün gereği savaşçı olarak yetişmiştir. Ata binmeyi küçük yaşlarında öğrenmiştir. Mahallesindeki, bölgesindeki insanlar onun ata biniş şeklini hayran hayran seyrederek. Kısa boylu, kara yağız, yüzünde şeytan tüyü var denilen cinsten ve herkesin görmek ve konuşmak istediği bir gençtir. Etine dolgun, kara yağız ve sevimli biridir. Genç yaşlardaki gözü pekliği, "gözünü pıtıraktan esirgemez!" diye tabir edilen özelliklere sahiptir. Cesareti, mertliği ve çevikliği dillerde söylenir olmuştur.

Karapapak Türklerinden olan Mehralı, Tiflis vilayeti'nin Borçalı sancağına bağlı Darvas köyünde doğup büyür. Daha küçük yaşlarda ata binmeye ve silah kullanmaya başlayan Mehralı, kısa boylu karayağız ve sevimli biridir. Genç yaşında cesareti, mertliği

gi ve çevikliği dillerde söylenir hale gelir.

Mehrali'nin maceralı hayatı babasının ölümüyle başlar. Ölen babasının İslami usullere göre gömülmesine izin verilmemesi nedeniyle Ruslarla mücadele eder, kendisine engel olmak isteyen iki Rus askerini öldürerek babasının naşını gömüldüğü yerden çıkararak Müslüman mezarlığına götürür ve okuduğu dualarla tek başına gömer.

➤ Sınır Boylarının Kaçak Kahramanı

İki Rus askerini öldürdüğü için artık Mehrali için kaçak dönemi başlamıştır. Onun Osmanlı-Rus-İran sınırındaki mücadelesi efsaneye dönüşür. Nereye varsa o bölgenin güvenlik kuvvetleri peşine düşerler. Tiflis valisi köyünü ablukaya aldırır. Ancak Mehrali dağa çıktığından yakalanmaz. Korkunç bir takip başlar. Mehrali'yi aramak bahanesiyle Türk köylerine baskınlar düzenleyen Rus askerleri, yerli ahaliye zulmedip onun yerini öğrenebilmek için insanlara işkence ederler. Olayın Çar Aleksandr tarafından duyulması, baskı ve zulmün daha da artmasına ve başka insanların da dağa çıkmalarına sebep olur

Mehrali, İran'a kaçır. Bu arada içerideki hainlerden Keçeli köyünde Hacı Veli, Mehrali'nin İran'da bulunduğunu ihbar ederler. Rus Çar'ı, İran Şahına bir name yazarak Mehrali'nin yakalanmasını talep eder. Bu defa İran zaptiyeleri tarafından sıkıştırılan Mehrali, tekrar Rus tarafına geçer.

Olaylar bir süre avına dönüşmüştür. Mehrali, sınır boylarındaki ölümüne takiplerden kurtulmak için devamlı yer değiştirir. Onu ve birlikte hareket eden adamlarının yakalanmasındaki zorluğu gören Çar, bu ekibin içinden birkaç kişiyi affederek muhbir olarak kullanmak ister. İhanet tuzağına düşen Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin, gizlice valiye gider, teslim olurlar. Serbest bırakılan bu hainlerin Mehrali'nin baba evini yaptığı baskında, ağabeyi Mehmet Ali öldürülür.

Mehrali bölgede efsanevi bir kaçağıdır. Her girdiği çatışmada birkaç Rus askeri daha ölmektedir. Sanki bölgede yeni Kara Murat, Yeni bir Samil doğmuştur. Yüzlerce Rus askeri Mehrali'nin peşindedir.

Ruslar, bölgede asayiş sağlamak için denetimi sıklaştırır, İstanbul hükümetine nota verirler. Başta Mehrali olmak üzere Karapapakların içine saklanmış ne kadar asi varsa, bunları Babıali'den isterler. Osmanlı Devleti de mecbur olarak isyancıların bir kısmını yakalayıp Rusya'ya gönderir. Mehrali için baskınlar yapılmaya başlanır ve kaçınılmaz olarak Osmanlı zaptiyesi ile karşı karşıya gelinilir. Olaylar büyür, çatışmalarda iki Osmanlı zaptiyesi öldürülünce Mehrali Rusya topraklarına geçer.

Bu defa Rus sınır muhafızlarıyla çatışmalar başlar, ölen Rus askerlerinin müsebbibi olması sebebiyle tekrar Osmanlı topraklarına sığınır. Mehrali sınır boylarında ca-

nını kurtarmak için devamlı yer değiştirir. İstanbul'da ki Rus elçiliği Şüregel kazası idarecilerini Mehrali'ye yataklık etmekle itham ederler. Kaza idarecileri bundan telaşa düşerler. Büyük bir kuvvetle Mehrali'yi takibe çıkarlar, düz bir ovada sıkıştırırlar fakat Mehrali teslim olmaz, çıkan silahlı çatışmada Şüregel kazası idarecilerinden idare meclisi azasından Garib Ağa ile bir zaptiye çatışmada ölürken Mehrali'de yaralanıp teslim alınır ve Kars hapishanesinde prangaya vurulur.

Artık bir mahkumdur, çatışmada aldığı yarası kapanmaz, durumu her geçen gün daha kötüye gider. Hapishane yetkililerinin verdiği ilaçları zehirlenme endişesi ile reddetmektedir. Kendi arkadaşlarının getirttiği otlarla tedavi olmaya çalışırken mahkeme ve sorgusu yapılır.

Mahkemede hiç bir suale cevap vermez, şahitler dinlenir, Kars Meclis-i Temyiz'i kanun gereği idamına karar verir. Hüküm evrakı Erzurum'da Divan-ı Temyiz'in tasdikinden geçtikten sonra Dersaadet'teki Mahkeme-i Temyiz'e gönderilir. Orada da tasdik olunmak ve gereğinin icrası için iradei-seniyye çıkması beklenirken Mehrali Kars hapishanesinden firar eder.

➤ Kaçış Planı

Mehrali hapishanede de rahat durmaz, kaçış planları yapar. Mahkûmlardan birisinin karısı vasıtasıyla hapishaneye ege, çekiç ve benzeri malzemeler sokarlar. Önce ege ile pranga demirini keser ve bunu nöbetçilere belli etmez. Mahkûmları organize eden Mehrali onların yardı-

myla bir tünel kazma işine girer. Fakat yapılan hesapların yanlışlığı nedeniyle tünelin ucu çıkış noktasında nöbetçi askerlerin bulunduğu nöbet yere ulaşmıştır. Buna rağmen Mehrali yılmak nedir bilmeyen azmiyle kaçma teşebbüsünden vazgeçmez. Kaçış günü nöbetçi ve görevlileri şaşırtmak için hapishanede bir isyan çıkartılır. Gardiyanlarla mahkûmlar arasındaki arbede devam ederken Mehrali tünelden geçerek şansını denemek ister, tünelden sürünerek çıkış noktasına varır, taşı tam kaldırdığında nöbetçi tarafından fark edilir ve nöbetçinin müdahalesi sırasında bacağından yaralanır. Yaralı olarak kaçır yakındaki bir ahıra gider otların arasında saklanır. Gece ahırdan aldığı bir atla dışarı çıkan ve oradan uzaklaşan Mehrali, Maraşlı köyüne gelir. Bu köyde Musa çavuşun evinde bir ay müddetle saklanır. Tüm yaraları iyileştikten sonra kendisine verilen bir at, silah ve erzakla buradan ayrılır.

➤ Osmanlının Hizmetine Girmesi.

Bu sırada 1877-1878 Osmanlı Rus Harbinin başlamıştır. Cephe komutanı Ahmet Muhtar Paşa, Rusların büyük kuvvetiyle Gümrü-Kars-Sarıkamış-Erzurum istikametinden taarruz edeceği, diğer kanatlarda tali kuvvetlerle hareket edeceği kanaatindedir. Bu kapsamda kuvvetlerini bu üç istikameti kapatacak şekilde sağ kanat, orta ve sol kanat olmak üzere üç grupta toplamıştır.

Mevcut istihkâmlarda bulunan kuvvetler haricinde sol kanatta 10 taburluk bir Ardahan Fırkası ve 2 batarya sey-

yar top Ferik Kasap Hüseyin Paşa komutasında Ardahan'da bulunuyordu. Cephenin ortasında 40 taburluk Kars Kolordusu ve 6 batarya seyyar top Ferik Hüseyin Hami Paşa komutasında üç tümen halinde Kars'ta konuşlanmıştı. Sağ kanatta Tathoğlu Mehmet Paşa komutasında 12 taburluk Eleşkirt Fırkası ve 2 batarya seyyar top Karaköse-Eleşkirt bölgesine konuşlanmıştı.

Rus General Heimmann kuvvetleri ise 24 Nisan'da Arpaçayı'nı geçerek Kars'a ilerlemeye başlamıştır.

Savaş rüzgârlarının estiği bu günlerde Rus hükümeti asi kuvvetlerle vakit kaybetmemek ve onların zararlarını ortadan kaldırmak için genel af ilan etmiş, bu af içerisine Mehrali Bey ve arkadaşları da dâhil olmuşlardır.

Mehrali de bunu fırsat bilerek çevresine gönüllü olarak süvari toplamaya başlamıştır fakat Rus tarafında kalmak istememektedir. Rus Ordusu'nun kendilerine katılması doğrultusundaki teklifini reddederek, "Türk Türk'e silah kaldırmaz" diyerek Osmanlı Ordusunun hizmetine girmeyi düşünmektedir. Kars kumandanı Hüseyin Hami Paşa'ya Karapapaklar vasıtasıyla ve gizlice bir mektup göndererek. Eğer Osmanlı tarafından da affolunursa etrafında toplanan yüz yirmi seçkin süvari ile Türk Ordusu'na katılıp, din uğruna harp ve cihat hizmetinde bulunarak can vermeye hazır olduğunu bildirir. Durum İstanbul'a arz edilir, Sultan Abdülhamid tarafından çıkarılan "özel af" ile serbest kalır ve kendisine yüzbaşı rütbesi verilir. Hüseyin Hami Paşa tarafından af-

folunduğu haberi kendisine ulaşınca Mehrali süvarileri ile Rusya'dan pervazsızca çıkar Kars'a gelir.

Mehrali, artık bir Osmanlı kumandanıdır. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı ordusunun yanında eşsiz mertlik örnekleri göstermiştir. Özellikle, o dönemde bölgedeki Türklerin gönlünde ve ağzında "İkinci Köroğlu", "İkinci Battal Gazi" olarak vasıflandırılan Mehrali Bey, Kars, Ardahan ve Anadolu'nun birçok şehrinde kahramanlık timsali olmuştur.

Ferik Hüseyin Hami Paşa'nın yanında Ruslarla mücadele girişen Mehrali, yanındaki seçkin süvarilerden kırk ellisi ile Rus hatları arasında gezinip baskınlar yapmaktadır. Bu baskınların birinde düşman ordugâhına getirilmekte olan ondört araba bakkal eşyasını arabalarıyla beraber' zapt ederek, sürüp Kars'a getirmiştir. Kars'a gelirken yolda önüne çıkan düşman süvarisiyle çarpışarak, onları da kaçırmaya mecbur bırakmış, böylece mertliğini ve kahramanlığını da ispat etmiştir. Bu başarısı, bütün ahalinin ümidini yenileyip yüzünü güldürmüştür. Yine başka bir sefer Mehrali Bey, düşmanın binlerce koyununu ele geçirerek Kars'a sokmuştur.

➤ Mehrali'nin Göle Tarafında Bir Savaşı

Mehmed Arif Bey'in tanıdığı tam bir kahraman olan Mehrali Bey baskınlarına devam etmektedir, emrindeki süvarilerle, Göle nahiyesinin Demirkapı köyü civarında tesadüf ettiği bir alay düşman süvarisini harp ederek onları ric'ate mecbur etmiş, bunla-

rın arkasından karşısına çıkan üç tabur piyade ve birkaç kıt'a toptan da çekinmeyerek savaşmış, Rus süvarisinin çoğalarak hücum etmek üzere olduğunu anlayınca da, seçtiği seksen kadar adamını pusuya yatırarak, geri kalan kuvvetiyle geri çekilmiştir.

Kendisini takip eden düşman süvarisi ise pusuya düşürülmüştür, şiddetli ateş altında kalan Rus öncü bölüğü hemen tamamen denecek kadar dökmüş ve düştüğü tuzağı anlayıp da geri dönünceye kadar haylice ateş yemiş, bu sırada Mehrali de mevcut kuvvetiyle tekrar savaşa girmiştir. Sonuçta yedi sekiz saat kadar devam eden bu muharebede düşman birkaç yüz adam kaybetmiş, Mehrali Bey'in arkadaşlarından iki şehit ile dört yaralı vermiştir.

➤ Mehrali Gibi Bir Yiğidi Analar Az Doğurur.

Mehrali Bey bugünkü ismiyle "Özel Kuvvetler" gibi düşman saflarına ve topraklarına sızarak düşman memleketindeki telgraf tellerini kırıp bozuyor, haberleşmeyi aksatıyor, pusular kuruyor, halka bir dehşet vererek, düşman ordusundaki askerin cesaretlerini, korku şâyialarının yayılmasına sebep oluyordu..

"Mehrali (Mehmed Arif kitabının sonlarına doğru Mihrali Bey'i 'ağa' diye anmıştır) Bey yüz otuz kadar süvarisiyle artık Rus topraklarının korkulu rüyasıydı. Bir keresinde yedi-sekiz gün süren akından sonra, dört şehit vererek, sekiz yaralı ile geri dönmüştü. Topçu ve süvariler için büyük sevinçe sebep olan yüz elli baş kadar da Rus gadana beygiri hediye ge-

tirmişti. Bu gadana beygirleri, düşmanın mirî çiftlikleri mallarındandı. Gerek beygirleri ele geçirirken ve gerek getirmek üzere yola çıktıklarında, arkasından yetişen ve önüne çıkan Rus süvari alaylarıyla harp etmiş, onlara galebe ede ede çıkıp gelmişti.

Düşmanın Gümrü ile Tiflis ve diğer askerî mevkilerine ait telgraflar hatları tahrip edilmişti. Bunların kırıldığı için pat için birkaç kangal telgraf telini de alıp Türk karargâhına getirmişti. Mehrali'nin ifadesine göre kendisine mukabeleye çıkan düşman süvari alayının altmış yetmiş nefer kadar zayıtı olmuş ve bir miralayları dahi âlemin varlık yokluk dağıdasından bir kurşun ile kurtarılmıştı. Her ne ise, Mehrali gibi bir yiğidi, analar pek az doğururdu..

➤ Nerede Bir Tüfek Patlasa Mehrali Orada

Erzurum ovasının bu tarafına inmiş olan düşmanın durumunu keşfetmek ve zayıf bir kuvvet ise yakalayıp işini bitirmek üzere, Erzurum'da bulunan süvarilerden üç beş yüz güzide atlı seçilip, süvari livâsı Edhem Paşa kumandasında Hins ve Tufanç köyleri cihetine çıkarılmıştı. Mehrali Bey ve onun özel süvarilerinden bazıları da bunlarla gönderilmiş idi. Çünkü "Kanbersiz düğün olmaz"dı. Nerede bir tüfek patlasa veya patlamak ihtimali olsa, Mehrali oraya gönderiliyor ve onun varlığından büyük büyük hizmetler bekleniyordu. Hatta bazı kereler Mehrali yâverlik hizmetini üstleniyordu.

Erzurum önlerinde süvarilerimiz Rus süvarisi ile harbe tutuşmuşlardı, bu süvari mu-

harebesi birkaç saat sürmüştü. Düşman süvarisi ilerledikçe bizimkiler çekilerek, ikindiden sonra ateşe son vermişlerdi. Askerimiz kontrol edilince on beş yirmi nefer kadar zayıtıımız olduğu anlaşılmıştı. Mehrali Bey bu muharebede ayak tabanından kurşunla yaralanmıştı. Yarasının yeri ve kurşunun tesiri önemli olduğundan, Gazi Ahmet muhtar Paşa ordunun en usta cerrahlarını Mehrali'nin yarasına bakmaya tayin etmiştiyse de, Mehrali, burada da ordu cerrahlarına iltifat etmemiş, Karapapakların âdetlerine uyarak, yarasını kendi arkadaşlarına timar ettirmişti. Mehrali o zamana kadar pek çok kurşun yarası aldığı halde, hiç birisinden vücudunda eser yoktu. Ayağındaki bu yara iyileştikten sonra da ne yazık ki kendisini topal bırakmıştı.

➤ Mihrali Bey ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa Erzurum'dan Ayrılıyor

12 Aralık 1877 tarihinde Gazi Ahmed Muhtar Paşa İstanbul'a çağrılır. Mehmed Arif Bey Erzurum'dan ayrılışı ve beraberlerinde Mehrali Bey'i götürdüklerini şöyle anlatır:

Serasker Rauf Paşa'dan gelen telgraf ile Gazi Ahmet Muhtar Paşa İstanbul'a davet edilmişti. Telgrafın sureti şöyleydi:

Gâzi Ahmet Muhtar Paşa hazretlerine,

Bâzı müzakere zımnında zât-ı âlî-yi âsafânelerinin Dersaadet'e gelmesi muktezâyı irâde-i seniyye-i Cenâb-ı Mülûkâne'den olmağla, kumandanlığa orada bulunan İsmail Paşa hazretlerinin tevkili ve kendisine ta'limât ve sâir vesâyâ ve tebliğâtın i'tâsıyla heman bu tarafa

azîmet buyurulması.

➤ 12 Kânunuevvel 1293 (24 Aralık 1877) – Rauf

Bu telgraf öğleden sonra alındı ve saklandı. Çünkü şayet iş duyulursa, düşmanın memleket içinde casusları var ise, onların kulağına yetişir ve Rus ordusuna haber verilirse yollar tutulurdu. Derhal İsmail Paşa çağırıldı. Kendisine şifâhî vasiyetlerde bulunduğu gibi yapılacak işler için yazılı talimat dahi verildi.

Akşamdan sonraya kadar da her şey hazır oldu. Şu kadar var ki, Mehrali Bey yaralı olarak muharebeden döndüğü zaman, eğer, Kumandan Paşa'nın Erzurum'dan çıkması lâzım gelirse, kendisinin de beraberce çıkarılmasını rica etmişti. Çünkü hem düşmanlarının gürültü ve şamatasını işitmek istemiyor, hem de diri olarak ellerine düşmekten çekiniyordu. Muharebeden evvel ve sonra Ruslara verdiği zararların, ettiklerinin cezasının pek ağır olacağını biliyordu. Mehrali için bir kızak yaptırıldı; yatsıdan evvel, kendisi yatağıyla beraber kızağa yatırılarak yola çıkarıldı.

Mihrali ve adamları Sivas'ta kalırken Paşa yoluna devam etmişti. Bu kahramanın yaptıklarını İstanbul'a II. Abdülhamid'e anlatınca Sultan Abdülhamid Mehrali Bey'i Mecidiye Nişanı ile ödüllendirmiş, yurt olarak Sivas'ın Ulaş bucağına bağlı Acıyurt köyüne yerleşme izni verilmişti. Onunla birlikte gelen Karapapaklar da bu civarda 40 kadar köye yerleştiler Bunların buralara yerleşmesine herhangi bir zorluk çıkarılmadı, çünkü Padişah Mehrali ve ahvadinin dilediği yere yerleşmesini serbest bırakmıştı.

➤ Mihrali Sivas'ta 40. Hamidiye Süvari Alayını Kuruyor.

Sivas vilayetinin tek Hamidiye alayı olan 40. Karapapak Hamidiye alayı Mihrali Bey tarafından kurulmuştu. 40'ncı. Alay altı bölükten ibaretti. Alayın karargâhı Sivas'tı. Kumandanı Mihrali Bey'di.

1892 yılı 26 Ekim'inde Sivas şehir merkezinde yapılan ve büyük bir kalabalığın katıldığı muhteşem törenle resmiyet kazanmıştı. Bu alayın kuruluşunu, kumandan ve askerleri hakkında çektiği telgrafla, o devrin Sivas Valisi Memduh Bey (sonradan Vezir Mehmet Memduh Paşa), Sultan II. Abdülhamid'e aşağıdaki şekilde rapor etmiş tir:

“Cenab-ı Hak daima velinimetimiz, Padişah Efendimiz Hazretlerini muvaffak etsin. Padişah Efendimizin yüce ismiyle isimlendirilerek aşiret ve kabilelerden teşkil edilen süvari alayları, Sivas vilayetinde karapapak muhacirleri emirlerinden Mehrali Bey'in kumandanlığı altında kurulmuştur. Karapapak alayı mülazım-ı sani'ye (üstegmen) kadar 27 subay, 20 çavuş, 4 bölük emiri, 23 onbaşı ve 355 erden teşkil olunmuştur. Karapapak alayının toplam mevcudu 487 kişiden ibarettir.

Alayın teşkili ile ilgili olarak bugün benim de hazır olduğum ve Sivas kadısı, müftüsü, vilayet memurları, askeri erkân, ulema, meşayih (şeyhler) ve eşrafın da katılmış olduğu tören yapılmıştır. Bu törende resmi geçit yapılmış ve bu resmigeçidi izleyenler tarif edilmez sevinç ve mutluluk yaşamışlardır. Tören sonunda da Padişah

Hazretlerine yaraşan bir şekilde ona bağlılık ve hizmet etmenin bir nişanesi olarak alay zabitleri ve erleri arka arkaya 'Padişahım çok yaşa!2 nidalarıyla dua ve niyazlarını yüce Allah'a ulaştırmışlardır.”

➤ Sultan Abdülhamid Han ile Görüşme

Hamidiye alay kumandanları 1893'te toplanıp İstanbul'a giderek Sultan Abdülhamid ile görüşmüşlerdir. Sultan ile sık sık görüşen Hamidiye kumandanlarından biri de Miralay Mihrali Bey'dir. Bu görüşmelerden biri hakkında Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Merkezi'nin başkanı Prof. Valeh Hacılar şunları yazıyor:

“Rus-Türk muharebesinin Anadolu cephesinde ilk defa Mehrali Bey'i Mecidiye Ordni (nişanı-madalyası) ile taltif eden Osmanlı hükümdarı Abdülhamid bu yiğit adamın şahsı ve kahramanlıkları hakkında çok şey işitmiş olsa da onun yüzünü görmemişti. Bu sebeple Padişah Mehrali'yi Sivas'tan İstanbul'a davet eder.

Sultanın huzuruna girmek için mermer merdivenleri çıkıp gösterişli kabul salonunda bulunan hükümdara saygı göstermek gerekiyordu. Protokol kuralları gereği herhangi bir kural dışı hareket ve söz yasaktı. 40. Karapapak Hamidiye Alayı Kumanda Heyeti Reisi olan Mehrali Bey talep edilen şekilde resmi kıyafette ve kılıcı da üzerinde sultanın kabul salonuna girecekti.

Mermer basamakları çıkarırken savaşta ayağından aldığı yara sonucunda biraz aksayan Mehrali'nin kılıcının kınındaki gümüş uçluk basamak ve yer-

deki mermerlere dokunarak ses çıkarıyordu; “tık... tık... tık... tık...” Bu sesi sultan Abdülhamid’de duyuyordu. Sultan Mehrali’yi görünce yumuşak bir tarzda:

“Aslanım ben seni uzun boylu, iri bedenli, iri yapılı bir insan tasavvur ediyordum. Bu boy ve cüsse ile o kadar kahramanlığı nasıl yaptın?” diye sorunca orta boya yakın sayılacak Mehrali Bey cevabında: “Sultanım, boyum uzun olmasa da kolum ve kılıcım uzundur!” cevabını verir. Mehrali’nin cesareti ve hazır cevaplığından hoşlanan sultan onu bağrına basar. Bu resmi davet ve tanışma Mehrali’nin hükümete, hükümdara olan sadakatini, sultanın ise Mehrali’ye olan rağbetini artırır.”

➤ Mehrali Bey, Bağdat’ta

Sivas’a Göçten on iki yıl sonra Kurt İsmail Paşa Mehrali’nin yanına gelir ve Bağdat’ta amansız bir eşkiyanın olduğu-

nu, Arapları Osmanlı aleyhine kışkırttığını söyleyerek yardım ister. Mehrali bunun üzerine atlılarını toplar ve Kurt İsmail Paşa ile birlikte Bağdat’a gider. Burada anılan eşkiyayı etkisiz hale getiren ve kendisinden af dileyen bu hainleri Padişahın oluru ile affeden Mehrali ve süvarileri tekrar Sivas’a dönerler.

➤ Mehrali Bey, Yemen’de

Sivas’ta ki devlet erkânı Mehrali’nin varlığından rahatsızlık duysalarda fazla ses çıkaramazlar. Biraz dik başlı olması onların da rahat hareket etmelerini engellemektedir. Sivas’ta bir olay sonrası Kan-gal kaymakamı ile ters düşen Mehrali Padişah’a şikâyet edilir. Padişah cevabi yazısında “O benim yularsız aslanımdır. Kimsenin ona baskı ve eziyet etmesine izin vermem” diyerek gelen şikâyetleri geri çevirir.

Bu arada Yemen İsyanı çıkar. Sivas valisi Reşit Paşa Mehrali’yi Yemen’e göndermek istese de Padişah II. Abdülhamid’i tercihi Mehrali’ye bırakır. “Gitmem” demeyi yiğitliğe sığdıramayan Mehrali yollara düşer uzun bir yolculuk sonrasında Yemen’e varır duruma el koyar, ama çöl sıcaklarına fazla dayanamaz hastalanır.

Mehrali Bey, dizanteriye yakalanır ve bir müddet hasta yattıktan sonra orada vefat eder. Adamlarının büyük bölümü şehit düşer, birkaç kişi ancak Sivas’a geri dönebilirler.

Mehrali Bey’in vefat haberi Sivas’a ulaştığında kimse Mehrali Bey’in hastalanarak yatağında vefat ettiğine inanamaz. Onlara göre Mehrali Bey, hasta yatağında değil, savaşta vurularak şehit olmuştur. Mehrali

Bey’in bugün için Yemen’de mezar yeri belli değildir.

➤ Ve son Yemen türküsü

Tabii ki Türk insanı vefalıdır. Mehrali’nin ardından ağtılar yakılır, türküler çığırılır. Bu türkülerden birisi son Yemen türküsü olan “Ben gidiyom Rüştü Bey’im ağlama” türküsüdür. Bazı yörelerde “Mehrali Bey” türküsü diye bilinir.

Allah rahmet eylesin, ruhu şâd olsun.

Ben gidiyom Rüştü Bey’im ağlama

Ben gidiyom Rüştü beyim ağlama

Köz goyup da ciğerimi dağlama

Alay gitti beni burda eyleme”

Yemen’e de benim ağam Yemen’e

Endi m’ola Mehrali bey Yemen’e

Gurdu m’ola çadırları çimene

Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne

Dert benim vallah kime ne

Ben gidiyom Rüştü () beyim sana bir nişan*

Susuzluktan alaylarım perişan

Hiç iflah mı olur Yemen’e düşen

Yemen’e de benim ağam Yemen’e

Endi m’ola Mehrali bey Yemen’e

Gurdu m’ola çadırları çimene

Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne

Dert benim vallah kime ne

Mehrali’yi sokaklarda duttular

Ağamı da bir gırşuna sattılar

Mehrali’yi Yemen’e de attılar

Yemen’e de benim ağam Yemen’e

Endi m’ola Mehrali bey Yemen’e

Gurdu m’ola çadırları çimene

*Oğul göz düştüğü yeri yakar kime ne
Dert benim vallah kime ne*

Türkü, TRT Ankara Radyosu THM Şubesi tarafından derlenmiştir. Sivas, Acıyurt, Mehralibey Köyü'ne ait bir

uzun havadır. Salih Turhan ve Abuzer Akbıyık, ' Ömer Şan derleyen kişi bilgisiyle, son bölüm verilmeden aktarılıyor. Bazı kaynaklarda derleyen kişi Kemal Keskin olarak gösteriliyor... Sözleri Çiğdem Gökay Seçkal'a ait olarak veriliyor. "Mihrali" ismi türküde de ol-

duğu gibi bazı yörelerde "Mehrali" diye geçiyor...

(*) Türküde ismi geçen Rüştü Bey; Mihrali Bey'in oğludur

YEŞİLÇAM'DAN GÜNÜMÜZE TÜRK SİNEMASI: KAYBOLAN BÜYÜ VE MODERN ARAYIŞ

🗨️ Lara DENİZ

Selvi Boylum Al Yazmalım Filmi 1977

Türk sineması, 20. yüzyılın ortalarından itibaren toplumsal bir aynaya dönüşmüş, halkın yaşamını, değerlerini ve duygularını beyaz perdeye taşıyan güçlü bir kültürel mekanizma olmuştur. Bu süreç içinde en parlak dönemi, 1950-1980 yılları arasında yaşanan Yeşilçam dönemiyle gerçekleşmiştir. Yeşilçam, yalnızca film üretim sayısı-

nın yüksekliğiyle değil, aynı zamanda izleyiciyle kurduğu duygusal bağ, toplumsal etkisi ve kültürel yansımalarıyla da Türk halkının hafızasında altın çağ olarak yer almıştır.

Yeşilçam filmleri, genellikle aşk, aile, dostluk ve toplumsal adaletsizlik temalarını işlerdi. Bu dönemin filmleri, halkın yaşamına doğrudan dokunur, iz-

leyicinin karakterlerle empati kurmasını sağlar ve toplumsal bilinç oluştururdu. Örneğin, Atıf Yılmaz'ın yönettiği Selvi Boylum Al Yazmalım (1977) filmi, aşk ve fedakârlık temalarını dramatik bir yoğunlukla işlerken, Hababam Sınıfı serisi mizahi bir yaklaşımla eğitim sistemine ve toplumsal yapıya eleştirel bir bakış sunar. Bu filmler, hem duygusal yoğun-

lukları hem de toplumsal yansımalarıyla halkın hayatıyla güçlü bir bağ kurmuştu

Yeşilçam'ın başarısının temelinde hikâye ve karakter odaklı anlatım, halkın yaşamına dokunan temalar ve sade ama etkili sinema dili yatmaktadır. Karakterlerin duygusal çatışmaları izleyiciye doğru aktarılır, görsellik yerine hikâyenin gücü ön planda tutulurdu. Filmlerin müzikleri, sahne kurguları ve oyunculuklar bir bütün olarak duygusal etkiyi artırır, izleyiciyle güçlü bir bağ kurardı. Tarık Akan'ın dramatik yoğunluğu, Türkan Şoray'ın karakter derinliği, Şener Şen'in nüanslı oyunculuğu, Yeşilçam filmlerinin halkla kurduğu bağı perçinleyen örneklerdir.

Günümüzde Türk sineması teknik açıdan büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Görsel-

lik, yüksek çözünürlük, dijital efektler ve post-produksiyon teknikleri modern filmlerin estetik değerini artırmıştır. Ancak bu teknik üstünlükler, Yeşilçam'ın toplumsal ve kültürel etkisini tekrar yaratmakta yeterli olmamaktadır. Modern filmler çoğunlukla aksiyon, fantastik veya popüler türlere yönelmekte, karakter derinliği ve hikâyenin dramatik yoğunluğu zaman zaman geri planda kalmaktadır. Yılmaz Erdoğan'ın Kelebeğin Rüyası filmi görsellik ve dramatik yoğunluk açısından başarılı olsa da, Yeşilçam filmlerinin halkla kurduğu kültürel ve duygusal bağın etkisini birebir taşıyamamaktadır. Benzer şekilde, Çağan Irmak'ın Babam ve Oğlum filmi aile ve toplumsal bağ temalarını işlese de modern izleyici alışkanlıkları ve dijital platformların etkisi nedeniyle Yeşilçam'ın geniş

toplumsal etkisi tekrar sağlanamamaktadır.

Yeşilçam döneminde oyuncular, tiyatro kökenliydi ve karakterlerini derinlemesine yansıtmaya becerisine sahipti. Karakterlerin ruh halini ve içsel çatışmalarını seyirciye aktarmak, filmlerin dramatik yoğunluğunu artırıyordu. Yönetmenler ise oyunculukları dengeli bir şekilde kullanarak toplumsal temaları ön plana çıkarıyor, izleyiciyle duygu temelli bir bağ kurulmasını sağlıyordu. Modern sinemada ise oyuncular ve yönetmenler teknik açıdan yetkin olsa da karakter odaklı anlatım ve toplumsal bağ açısından bazı eksiklikler göze çarpıyor. Filmler çoğunlukla görsellik ve aksiyona ağırlık verirken, hikâye derinliği ve toplumsal mesaj sınırlı kalabiliyor. derinliği ve toplumsal mesaj sınırlı kalabiliyor.

Hababam Sınıfı 1974

Kelebeğin Rüyası 2013

İzleyici alışkanlıklarındaki değişim de Yeşilçam ve modern Türk sineması arasındaki farkı açıklayan bir diğer önemli faktördür. 1980’lerde sinema, halk için hem eğlence hem de toplumsal bilinçlenme aracıydı. İnsanlar sinema salonlarına giderek hem eğleniyor hem de toplumsal ve kültürel mesajları öğreniyordu. Günümüzde ise dijital platformlar ve uluslararası içerik, izleyici algısını değiştirmiştir. İnsanlar kısa süreli içeriklere ve global trendlere yöneliyor, bu durum yerli filmlerin duygusal ve toplumsal etkisinin sınırlı kalmasına yol açıyor. Sinema salonları artık sadece film izleme alanı değil, dijital platformlar üzerinden erişilen içeriklerle rekabet eden bir mecra haline gelmiştir.

Buna rağmen, günümüz

Türk sinemasında Yeşilçam ruhunu modern tekniklerle birleştirmeye çalışan yönetmenler bulunmaktadır. Nuri Bilge Ceylan’ın Bir Zamanlar Anadolu’da filmi, görsel estetik ve karakter derinliği açısından etkileyici bir yapım olarak öne çıkar. Yılmaz Erdoğan’ın Kelebeğin Rüyası filmi, dramatik yoğunluk ve görsellik arasında bir denge kurarak Yeşilçam ruhuna yakın bir deneyim sunmaktadır. Çağan Irmak’ın Babam ve Oğlum filmi ise aile ve toplumsal bağ temalarını işlerken izleyiciyle duygusal bir bağ kurmayı başarıyor. Ancak tüm bu örnekler, Yeşilçam’ın üretkenliği, toplumsal etkisi ve geniş kitlelere ulaşma gücü ile kıyaslandığında hâlâ sınırlı kalmaktadır.

Akademik açıdan bakıldığında, Yeşilçam’ın başarısı

sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin birleşimiyle açıklanabilir. Halkın günlük yaşamını doğrudan yansıtması, düşük bütçelerle yüksek üretim kapasitesine sahip olması ve halkın değerleriyle uyumlu içerikler üretmesi, Yeşilçam filmlerinin toplumsal bağ ve duygusal etki gücünü artıran başlıca etkenlerdir. Günümüz filmlerinde ise ekonomik ve kültürel faktörlerin değişmesi, izleyici alışkanlıklarının dijital platformlara kayması ve global içerik tüketiminin artması, bu etkinin yeniden oluşmasını zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, Türk sineması teknik olarak modernleşmiş, çeşitli türler üretir hâle gelmiş olsa da, Yeşilçam’ın toplumsal bağ kurma, duygusal yoğunluk ve kültürel etki gücünü tam anlamıyla yakalayamamış-

Babam ve Oğlum 2005

tır. Gelecekte Türk sinemasının Yeşilçam ruhunu modern üretim teknikleri ve anlatım yöntemleriyle birleştirerek yeniden etkili bir konuma gelmesi mümkündür. Bu, hem üreticilerin hem de izleyicilerin kültürel ve toplumsal bağları güçlendirecek bilinçli tercihleriyle gerçekleşebilir.

Mavi Boncuk 1974

SIYON KATIR BİRLİĞİ, ÇANAKKALE SAVAŞI VE İSRAİL'İN KURULUŞUNDA OYNADIKLARI ROL

İbrahim CAV

I. Dünya Savaşı'nın kaderini değiştiren cephelerden biri de şüphesiz Çanakkale Cephesi'ydi. İtilaf Kuvvetleri emrinde, tamamen Siyonist gönüllülerden oluşan Siyon Katır Birliği de Filistin'de kendilerine bir yurt kazanmak için bu savaşa katılmıştı. Siyon Katır Birliği'ne bağlı kuvvetler 25 Nisan 1915'de diğer tüm birliklerle birlikte Gelibolu yarımadasına çıktılar. Birliğin başına Yahudi geleneklerine meraklı İrlandalı bir Yarbay J. Henry Patterson'ın geçirilmesi ile birlikte tam anlamıyla emir-komuta zinciri kuruldu. Çoğu zaman geri hizmette kalan birlik, lojistik anlamda cephedeki birliklere destek sağladı, bazen de sıcak çatışmalara girdi. Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığı, 2 Kasım 1917 Balfour Bildirgesi ile Çanakkale'de gösterdiği hizmetlerden dolayı Siyonistlere Filistin'de bir yurt verdi. Siyonistler, ilk defa yazılı bir bildirge ile istediklerini almış oluyorlardı. Bu bildirge, 1948'de resmi olarak kurulan İsrail devleti için çok önemli bir siyasal olay anlamına geliyordu.

Bu bildiride Siyon Katır Birliği'nin İsrail Askeri Tarihi'nde önemi ele alınmış. Siyon Katır Birliği'nin İsrail'in kuruluşundan 30 yıl önce Dünya kamuoyunda siyasi olarak elde ettiği başarı incelenmiştir. İsrail'in ve Siyonizm'in bugün dahi, Siyon Katır Birliği neden ulusal törenlerle andığı sorusuna cevap aranmıştır.

1948 Yılında kurulan İsrail devletinin ilk Başbakanı David Ben Gurion

1948'de, Filistin topraklarında kurulan Yahudi Devleti'nde önce, dünyada bir Yahudi devleti mevcut değildi. Dolayısıyla da Yahudilere ait bir ordu yoktu. I. Dünya Savaşı'ndaki "Yahudi Lejyo-

(Fotoğrafta Yahudi Lejyonu'ndaki Gönüllü Er Ben Gurion)

nu”, İspanyol İç Savaşı’ndaki “Botwin Bölüğü” ve II. Dünya Savaşı’ndaki “Yahudi Alayı”ndan önce üyeleri tamamen Yahudilerden oluşan, modern anlamda kurulan ilk askeri

kadar, Yahudiler herhangi bir askeri birlik oluşturmamıştı. [

Siyon sözcüğünün temel anlamı Kudüs’tür. Siyonizm ise Dünya’daki tüm Yahudi-

ile tüm dünyaya hâkim olma hedeflerini içeren bir ideolojiye evrildi. [2] Aşağıda da göreceğiniz üzere, Siyon Katır Birliği’nin fikir babası Vladimir Jabotinsky de ırkçı fikirlerden etkilenmiş ve Yahudi devletinin savaşarak ve kan dökerek kurulacağı fikrini benimsemişti. Siyon Katır Birliği, Yahudilerin modern anlamdaki ilk askeri birliğiydi. Büyük Britanya Krallığı emri altında, Çanakkale Cephesi’nde geri hizmet görevinde kullanıldı. Nadir de olsa sıcak çatışmaya girdi. Dominyon olarak değil, kendi bayrakları (bugün İsrail Devleti’nin bayrağı olarak bilinen) ile savaşa katıldı. Büyük Britanya emri altında savaşa katılan, diğer birliklerden bu konuda ayrılan tek askeri birlik olma özelliğini taşıır.

➤ Siyonistler ve Filistin

I. Dünya Savaşı başlamadan çok önce, Theodor Herzl, Avrupa’daki Siyon Aşıkları derneklerini ortak bir çatı altında birleştirip, uluslararası bir siyasal örgüt oluşturdu. Herzl, 27-30 Ağustos 1897 tarihleri arasında üç gün süren ve Basel’de “Dünya Siyonist Örgütü’nün Aksiyon Komitesi” ismi ile topladığı kongrede, dünyanın her tarafındaki Yahudilere, Filistin’de bir Yahudi devleti kurulması fikrini açıkça dile getirdi ve bunu da kabul ettirdi.

Filistin’e Yahudi göçü 1880-1897 yılları arasında Yahudi bankerlerin kişisel uğraşları sonucunda devam etti. 1897 yılında Theodor Herzl’in topladığı kongre sonrasında, Filistin’e Yahudi göçü sistematik ve planlı hale geldi. Ayrıca Herzl, Sultan II. Abdülhamit

(ABD Tahudi dergisinde askere alma çağırısı

"Siyon'un kızları sizin eski yeni ülkeniz sizin olmalı"

"Yahudi Alayına Katılın")

birlik “Siyon Katır Birliği”dir. Bu birlik, 2000 yıldan bu yana, Yahudi tarihinin “bir savaşa katılan ilk askeri birliği” olma unvanını elde edecekti. Roma İmparatorluğu’nun Filistin’i işgal edip, (Bar Kohba İsyanı sonrasında) Kudüs’ü ele geçirmesinden I. Dünya Savaşı’na

leri Filistin’e toplama ülküsü Arz-ı Mev’ud olarak tanımlanabilir. Siyonizm, 19. Yüzyılın sonunda kadar politik bir anlam ifade etmiyordu. Bu tarihten sonra ise, Siyonizm ırkçı düşüncelerle, Nil’den Fırat’a kadar kurulacak bir devlet fikrini benimsedi. Daha sonra üstün Yahudi ırkının bu devlet

ile Filistin'de kendilerine bir yurt verilmesi karşılığında Osmanlı ekonomisini düzeltmeyi teklif etti ancak Abdülhamit her seferinde Herzl'i reddetti. [4] I. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1914 yılında dek, Yahudiler Filistin'de 418.000 dönüm toprağa ve 47 yerleşim merkezine sahip oldu. [5] Savaşın başlamasıyla birlikte, İttihat ve Terakki'nin üçlü yönetiminde Cemal Paşa, Filistin'de bulunan Yahudileri, Mısır'a sürgün etti. İstanbul'da bulunan Yahudiler ise, bu sürgünün dışında tutuldular. İttihat ve Terakki yönetiminin asıl amacının Siyonistlerden kurtulmak, tebaası olan Yahudilere karşı bir yaptırım olmadığı sonucuna varabiliriz. Ayrıca, Siyonistleri İtilaf Devletleri ile hareket etmesini engelleyerek, Osmanlı devleti ile iş birliği yapmalarını sağlamak amacıyla köprüler tamamen atılmamış bir orta yol aranmaya çalışıldı.

➤ Siyon Katır Birliği ve Fikir Babası Vladimir Jabotinsky

*Ze'ev Jabotinsky (Vladimir Yevgenyevich)
Ailesi ile birlikte*

Öncelikle şunu belirtmek isterim ki, birlik sıradan Yahudilerden değil Siyonistlerden oluşuyordu. Bu ifadelerin arasındaki farkı ortaya koymak gereklidir, çünkü Çanakkale'de Yahudi kökenli askerler Osmanlı safında da savaştı. Ayrıca Müttefikler emri altında başta Avustralya 4. Tugay Komutanı Monash olmak üzere birçok birlikte Yahudi askerler hatta subaylar mevcuttu. Siyon Katır Birliği'nin komutanı Yarbay J. Henry Patterson'ın anılarında emri altındaki askerlerden bahsederken Siyonistler diye bahsetmesi önemlidir. Siyon Katır Birliği'nin insan gücü mevcudiyeti şu şekildeydi; çoğunluğu Rus Yahudisi olan 500 asker, 8'i Yahudi olmak üzere 13 subay, 750 katır lojistik destek için ve subaylar için 20 at Gelibolu'ya götürüldü. İskenderiye şehri, her geçen gün yeni gelen Yahudilerle dolup taşmaktaydı. Siyonist aydınlardan biri olan Vladimir Jabotinsky, gönüllü Yahudilerden kurulacak askeri bir birlik ile kadim yurtlarına, yani Filistin'e dönmenin daha

*Ze'ev Jabotinsky'nin
Üniforma Fotoğrafı*

kolay olacağı fikrini ortaya attı. Jabotinsky, İngiltere'nin safın

da, I. Dünya Savaşı'na Yahudi bir birliğin katılmasının, Avrupa'da ve ABD'de Yahudilere karşı büyük bir sempati yaratacağını ve Siyonist hareketin güçlenmesine olanak sağlayacağını düşünüyordu.

Jabotinsky'nin tam tersi düşünen Siyonistler de mevcuttu. Onlardan biri de, İstanbul Üniversitesi mezunu, daha sonra kurulacak olan İsrail Devletinin 2. Başbakanı İzak Ben-Zvi'dir. Zvi, Siyonistlerden oluşan bir lejyon oluşturulması fikrini, 1914 Kasımında Kudüs'deki Osmanlı kumandanına teklif edilmişse de, bundaki amacı Yahudi kolonilerin Filistin'e muhtemel bir müttefik saldırısına karşı korunmasına yardımcı olarak, bir sivil savunma tertibinden başka bir şey değildir. [8] Vladimir Jabotinsky, İsviçre ve İtalya'da eğitim görmüş, aydın bir kişiliktir. Ay-

Yüzbaşı Joseph Trumpeldor

rica Türkiye’de de bulunmuş, Türkleri de yakında tanıma fırsat elde etmişti. 1908’de II. Meşrutiyet’in ilan edildiği özgürlük günlerinde Türkiye’ye gelen Jabotinsky, burada Siyonistlerin banka süsü vererek bir elçilik olarak işlettikleri Anglo-Levanten Anonim Şirketi’nin ikinci adamıydı. [9]

Jabotinsky’nin, bir Rus kahramanı olan Joseph Trumpeldor ile tanışması bir Yahudi birliğinin kurulmasını kolaylaştırdı. Yüzbaşı Trumpeldor, 1904-1905 Rus-Japon Savaşında gösterdiği kahramanlıklarla bir kolunu Port Arthur’da kaybetmiş ve Ruslara esir düş-

müştü. Daha sonra buradaki esir Yahudiler arasında, Siyonist propagandaya başlamıştı. Rusya’ya döndüğünde bizzat Çar II. Nikolay’ın elinden St. George madalyasını alan bir Yahudiydi.

Bu ikili, 3 Mart 1915’de önde gelen Yahudi bankacı, iş adamı, dokların başı çektiği 200 kişilik bir grupla, İskenderiye’de Mafruza Kampı’nda bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantı sonunda oy birliği ile Britanya İmparatorluğu’nun safında, Yahudi gönüllülerden oluşan bir birlik kurarak savaşa katılmak için İngiliz askeri yetkililerine başvurma kararı aldılar.

Jabotinsky’nin fikirleri, amacına ulaşmak üzereydi. Yahudi kamuoyunun desteğini almakla birlikte, ona karşı çıkan bazı kişiler de vardı. Bunlar İsrail’in tarihinde önemli roller oynayacak olan; David Ben Gurion ve David Ben Zvi’dir. Çünkü bu iki isim, böyle bir girişimin, Filistin’de bulunan Yahudi halkın üzerinde Osmanlı İmparatorluğu’nun baskısını arttıracacağı düşüncesindeydiler.

Bir süre sonra Vladimir Jabotinsky ve Joseph Trumpeldor arasında fikir ayrılığı ortaya çıktı. Bu iki Siyonist önder arasında fikir ayrılığının çıkmasının nedeni, oluşturulacak olan Yahudi askeri gücünün hangi cephede Osmanlı İmparatorluğu’na karşı savaşacak olmasıydı. Jabotinsky, özellikle, Filistin Cephesi’nde aktif görev alacak bir birliğin kurulmasını düşünürken, Mısır’daki İngiliz Komutanlığı’nın kararı çok farklıydı. Mısır’daki İngiliz kuvvetlerinin komutanı General Maxwell, böyle bir birliğin, yeni açılacak olan Gelibolu Cephesi’nde kullanılması uygun görmüştü. Yüzbaşı Trumpeldor da bu konuda fikrini şöyle dile getirecekti: “Saldırıya kuzey ya da güney hangi cepheden başlanacağı teknik bir sorundur. Her cephe Sion’a götürecektir.”

General Maxwell tarafından resmi olarak tarihe “Zion Mule Corps” yani “Siyon Katır Birliği” olarak geçecek birliğin başına, Yarbay J. Henry Patterson atandı. Patterson’a yardımcı olarak da Binbaşı rütbesine terfi ettirilen, Joseph Trumpeldor getirildi. Vladimir Jabotinsky, bunun üzerine İtalya’ya gitti. İngilizler, Osmanlı’nın hükmündeki topraklarda bulunan, tüm azınlıkları,

Yahudi Lejyonu Korosu

mutanı, Yarbay John Patterson'ın yine anılarından okuduğumuzda, açık bir şekilde anlıyoruz ki bu birlik, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını ülkü edinmişti. Çünkü, Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanı, General Ian Hamilton'ın bu birliği teftişe gelerek ziyaret etmesi anormal bir durumdu. Sonuçta bu birlik savaşmak için değil, ileri hatlara, su, yemek ve cephane taşımakla görevliydi. Ayrıca, birlik kendilerine bröve olarak "Davut Yıldızı"nı seçmişti.

Siyon Katır Birliği ve Gelibolu Harekâtı

17 Nisan 1915'de hahambaşı tarafından takdis edilerek,

İskenderiye'den uğurlanan Siyon Katır Birliği, Yarbay J. Henry Patterson ve Binbaşı Joseph Trumpeldor önderliğinde, H.M. Hymettus ve H.M. Anglo-Egyptian gemilerine binerek Gelibolu'ya doğru yola çıktı. 27 Nisan 1915'de W Kumsalı'na inen Siyon Katır Birliği, 29. Tümen'in emrine verilir. 9 Ocak 1916'da Gelibolu, Müttefiklerce boşaltılıp tahliye işlemleri bitene kadar, Gelibolu'da hizmet etmeye devam ederler. Bazen, sıcak çatışmaya bile katılırlar. Savaş süresince, 8 er ve 47 katırı Çanakkale topraklarında bıraktılar. Daha sonra Patterson, Rus yetkililere şu mektubu kaleme almıştır:

"Sion Katır Birlikleri Ko-

mutanından

İskenderiye Rus İmparatorluk Konsolosluğu'na

Sion Katır Birliği Karar-gâhı,

14 Aralık 1915

➤ **Beyefendi**

Rus vatandaşı olan bir grup Filistinli Yahudi mültecinin hükümetimizin onayıyla İngiliz ordusunda hizmet etmek üzere bir birlik oluşturduklarını bildirmekten onur duyuyorum. Size daha önce birliğin içersindeki Rus tabiiyetinden olan tüm subay ve erlerin isim listesini arz etmiştim. Şimdi de hükümetimizin iyi niyetini göz önüne alarak Gelibolu'da benim komutam altında iken ölen askerlerin isimlerini dik-katinize sunmak isterim. Bu isimlerin gereğinin yapılması için Rus Savaş Bakanlığına geçeceğinize olan inancım tamdır:

➤ **Subaylar:**

1. Yüzbaşı J. Trumpeldor çok yiğit bir asker olduğunu ispatlamış ve Port Arthur'daki cesaretinden dolayı Çarlık Madaalyası ile taltif edilmiştir.

2. Teğmen Alexander Gorodisky. En iyi subaylarımdan biriydi ve çok cesur bir askerdir. Seferin zorlukları yüzünden öldüğünde çok üzülmüşüm. Gerisinde bakıma muhtaç bir dul anne bıraktı.

3. Teğmen Zolman Zlotnik, faydalı bir subay ve yiğit bir adamdı.

Muvazzaf olmayan görevliler:

1. Çavuş Joseph Yassinky.

İstanbul'da bulunan hükümete karşı kullanmak istiyordu. O yüzden, Osmanlı'nın emri altındaki Yahudi azınlığı Gelibolu Cephesi'nde kullanılması doğru olduğunu düşünmüştü. Siyonistlerin emelleri ise çok daha farklıydı: onlar da İngilizleri kullanarak kadim toprakları olan Filistin'e dönmek için Gelibolu'ya gidiyorlardı. [13]

Yarbay J. Henry Patterson ve Siyon Katır Birliği

Siyon Katır Birliği Komutanı

19 Mart 1915'de İngiliz Ordusu'ndan Yarbay John Henry Patterson, gönüllü birlikleri eğitip yetiştirmek amacıyla Mısır'a yollanır. Burada dikkati çeken husus, bu gelişmelerin İtilaf Devletleri'nin 18 Mart 1915'de Çanakkale Bo-

ğazı'nı denizden zorlayarak geçme hareketinin başarısız olmasından hemen ertesinde hızlanması ve olaydaki İngiliz etkinliğinin giderek bir resmiyet kazanmasıdır.

Yarbay J. H. Patterson

İrlandalı, Protestan inancına mensup Yarbay Patterson, General Maxwell tarafından Siyon Katır Birliği'nin başına getirilmesini şaşkınlıkla karşılamıştı. Çünkü çocukluktan bu yana Yahudilerin tarihine, kültürüne, geleneklerine meraklı olan Patterson, bu görev için biçilmiş kaftandı. Kendisi anılarında bu olayın gerçekleşmesini şu şekilde anlatmıştır: "Yahudi gelenekleriyle kafasını doldurmuş benim gibi birisinin, Firavunların İsrail'n çocuklarını dört yüz yıldan

bulunmamdı."

23 Mart 1915'te Yahudi gönüllüler bir diğer mülteci kampı olan Gibbari'de toplanarak yemin ettiler. Toplantıda, Yarbay Patterson, genç gönüllülere, toplantıyı idare eden hahambaşı tarafından İsrailoğulları'nın kurtarıcısı, II. Musa olarak takdim edildi. Bu gösteri, orada toplanan Yahudi topluluk üzerinde büyük bir coşku uyandırdı. 2 Nisan'da Yarbay Patterson önderliğinde kampa giren gönüllüler, kısa süre içerisinde disipline girdi. Birliği düzene sokan, Patterson, anılarında bu durumu şöyle anlatıyordu:

"Birlikleri bölümlere ayırdım; masrafları için her birinin başında bir İngiliz ve bir de Yahudi subay olmak üzere

Regiment or Corps <i>Army Service Corps</i>		Rank of—	
Squadron, Battery, or Company <i>1st Transport Coy</i>		Pay 100 100	
No. <i>203</i> Rank <i>Private</i>		Indebtedness Pay 100 100	
NAME in full <i>Missenbauer, Samuel</i>		Service Pay 100 100	
Date of Attestation and		Corps Pay or Engineer Pay 100 100	
Age on Enlistment <i>22 1/2 March 1915</i>		Total 100 100	
If appointed to a Unit formed on Mobilisation, the designation of such unit should be stated here—		Deduction Allowment or Compulsory Stoppage 100 100	
NOTE.—The account of the soldier while on active service will be kept in the Office of the Paymaster paying the Base Depot of his Unit or by the Paymaster at the record office station of his Unit and all communications relating to his accounts should be addressed accordingly.		NET DAILY RATE FOR 1915— <i>one Shilling</i>	
		Signature of Soldier	
		Date and Division <i>19 April 1915 at 12</i>	
		Subject to (if any) on page 1.	

fazla esir tuttukları yere çekilmesi, tuhaf olmuştu ve bundan da ilginç ise Başkomutan General Sir John Maxwell'in bir Yahudi birliği oluşturup komuta edecek uygun bir subay aradığı esnada Mısır'da

dört birlik. Her birlik, başlarında bir çavuş olan dört kısma daha ayrılacaktı ve bu dört kısım da kendi içlerinde onbaşların önderlik ettiği alt birimlere bölünecekti." [16]

Siyon Katır Birliği'nin ko-

2.Çavuş Nissel Rosenberg.

3.Er M. Groushkousky. Bu er savaş meydanındaki cesaretinden dolayı Üstün Hizmet Madalyası ile ödüllendirildi.

4.Er Isaac Yorish

5.Er Frank Abraham (vazife sırasında öldürülerek geride bir dul ve beş küçük çocuk bıraktı).

Özellikle öne çıkanlara işaret ettim sadece, diğer pek çoğu da çok iyi hizmetlerde bulundular. Bu Rus vatandaşlarının İngiliz ordusunda ve komutam altındayken gösterdikleri başarıya tanıklık eden resmi bir mektubu ilişikte gönderiyorum.

Bu isimleri uygun makama iletme lütfunuza güvenerek, saygılarımla.

➤ Siyon Katır Birliği ve 2000'ler

İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Patterson'ın mezarını ziyareti

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu 2014 yılında, Siyon Katır Birliği Komutanı John Henry Patterson'ın mezarını ziyaret etti. Patterson 1947 yılında, Siyonizm'in öncelikli hedefi olan ve bunun için Çanakkale'de komuta ettiği askerlerin amacı olan Filistin'de kurulacak Yahudi devletini göremeden vefat etti. Ancak, Siyonistler II. Musa olarak adlandırdıkları Siyonizm'e yürekten bağlı, Yahudi geleneklerine meraklı komutanlarını asla unutmadı, 1948'de kurulan İsrail devletinin ardından, Patterson ve karısının cenazeleri İsrail'e getirdi ve gömüldü.

Ayrıca Başbakan Netanyahu, Patterson'ın mezar ziyareti, torun Patterson ile birlikte gerçekleştirdi ve ona da ayrıca teşekkür etti. Netanyahu, Siyon Katır Birliği'ne hiç de yabancı değildi üstelik, çünkü birliğin fikir babası Vladimir Jabotinsky'nin sekreteri, Netanyahu'nun babası tarih profesörü Benzion Netanyahu'dan başkası değildi.

➤ Sonuç

9 Kasım 1917 Yılında Times'da yayınlanan Balfour bildirgesi

2 Kasım 1917'de İngiliz Hükümeti'nin yayınladığı Balfour Bildirgesi ile Siyonistler, Filistin'de kuracakları Yahudi devleti için "söz" aldılar. Bildiriyi yayınlayan, Büyük Britanya Dış İşleri Bakanı A. James Balfour şöyle diyor:

"Saygıdeğer Lord Rothschild,

Majestelerinin Hükümeti adına kabineye sunulan ve kabul edilen Yahudi Siyonist isteklerini sempati ile karşılayan müteakip deklarasyonu iletmekten memnuniyet duyuyorum. Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Museviler için bir milli yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır.

Filistin'deki mevcut Musevi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça

anlaşılmalıdır.'

Bu deklarasyonu Siyonist Federasyonu'nun bilgisine sunmanızdan memnuniyet duyacağım.

Saygılarımla Arthur James Balfour"

Siyon Katır Birliği'nin asıl mimarı ve fikir babası olan Vladimir Jabotinsky ise düşüncelerini şöyle açıklıyordu:

"Ben Gelibolu'ya gitmedim. O nedenle size, gönüllü birliğin hikayesini anlatamam. Ama şunu açıkça belirtebilirim: Trumpeldor o zaman görüşlerinde haklıydı... Savaşmak amacıyla Gelibolu'ya gidiş, Siyonizm'e yepyeni ufuklar açmıştır. Eğer biz, 2 Kasım 1917'de Balfour Bildirisi ile Filistin'de yurt edinme konusunda söz aldıkça, buna ulaşan yol

9 Kasım 1917 Yılında
Times'da yayınlanan
Balfour bildirgesi

Gelibolu'dan geçmiştir.”

Birliğin komutanı Patterson'ın anılarında askerlerinden bahsederken, Siyonistler ifadesini kullanması tesadüf değildir. Siyon Katır Birliği tabi ki Çanakkale Savaşları'nın sonucu değiştirmedii ama Siyonistler için gerekli

Yarbay J. Patterson imzalı belge

sempatiyi, kamuoyu desteğini hem Avrupa'da hem ABD'de kazandı. Yarbay Patterson'ın gazetelere verdiği röportajlar da kamuoyunun oluşmasında oldukça etkili oldu. Siyonistler 1948'de kurulacak olan İsrail devleti için uluslararası kamuoyunu 1917'de ilan edilen Balfour Bildirgesi ile arkalarına almış oldu. Siyon Katır Birliği savaş sonrasında dağıtıldı ancak daha sonra 1917'de kurulacak olan “Yahudi Lejyonu”nun temelini oluşturdu. Yahudi Lejyonu, 1918'de General Allenby'nin komutasında, Filistin'de Osmanlı kuvvetlerine karşı taarruza geçti. Bugün İsrail ordusunun temeli kabul edilen, Siyon Katır Birliği, birliğin fikir babası Jabotinsky ve

İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Patterson'ın mezarını ziyareti

komutanı Patterson bir kahraman olarak kabul ediliyor. Törenlerle, bu birliğin kuruluşu anılmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağdemir Murat, “Zion Mule Corps in the Gallipoli War”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı 10/1 Winter 2015 s. 49.

Asker Ahmet, “I. Dünya Savaşında İttihat ve Terakki'nin Siyonistler ile Uzlaşma Çabası: Osmanlı-İsrail Birliği Projesi”, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2016 s. 99

Kızıloğlu Sedat, “İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi”, Kırıkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2 Sayı 1 (Ocak 2012), s. 45-48.

Jabotinsky Vladimir, The

Story of the Jewish Legion New York, 1945.

Öke Mim Kemal, “Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alayı'nın Faaliyeti”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43, İstanbul, 1987 s. 403-407.

Patterson John Henry, Sion Katır Birliği Komutanından Çanakkale Savaşı'nda Siyonistler, çev. Ozan Kemal Sarıalioğlu, İstanbul 2014.

Sugarman Martin, Modern Jewish History: The Zion Muleteers of Gallipoli (March 1915- May 1916). “<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Hstory/gallipoli.html>”. Son Erişim Tarihi: 17 Mart 2017.

Tunçoku Mete, Çanakkale 1915 Buzdağı'nın Altı, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2002.

<http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Events/Pages/eventgdodim041214.aspx#.VbT7VncNQes.twitter> Son Erişim Tarihi: 18 Mart 2017.

[1] A. Murat Ağdemir, “Zion

Mule Corps in the Gallipoli War”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı 10/1 Winter 2015, s. 49

[2] Sedat Kızıloğlu, “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”, Kırıkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2 Sayı 1 (Ocak 2012), s. 45

[3] Mim Kemal Öke, “Çanakkale Savaşlarında Siyonist Alayının Faaliyeti”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43, İstanbul, 1987 s. 403- 404.

[4] Kızıloğlu, a.g.m. s. 47-48.

[5] Öke, a.g.m. s. 404

[6] Ahmet Asker, “I. Dünya Savaşında İttihat ve Terakî’nin Siyonistler ile Uzlaşma Çabası: Osmanlı-İsrail Birliği Projesi”, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)

Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2016, s. 99.

[7] John Henry Patterson, Sion Katır Birliği Komutanından Çanakkale Savaşı’nda Siyonistler, çev. Ozan Kemal Sarıaloğlu, İstanbul 2014, s. VII.

[8] Öke, a.g.m., s. 404

[9] A.g.m., s. 407

[10] Mete Tunçoku, Çanakkale 1915 Buzdağı’nın Altı, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2002, s. 85.

[11] Martin Sugarman, Modern Jewish History: The Zion

Muleteers of Gallipoli (March 1915- May 1916). “<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/gallipoli.html>” Son Erişim tarihi: 17 Mart 2017.

[12] Sugarman, a.g.m.

[13] Tunçoku, a.g.m., s.84.

[14] A.g.m. s. 87.

[15] Patterson, a.g.e., s. 23

[16] A.g.e., s. 27

[17] <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Events/Pages/eventgdodim041214.aspx#.VbT7VncNQes.twitter> Son Erişim tarihi: 18 Mart 2017.

[18] 2 Kasım 1917 tarihinde kaleme alınan, orijinali British Museum’da bulunan bu mektup, 9 Kasım tarihinde pek çok gazete tarafından neşredilmiştir.

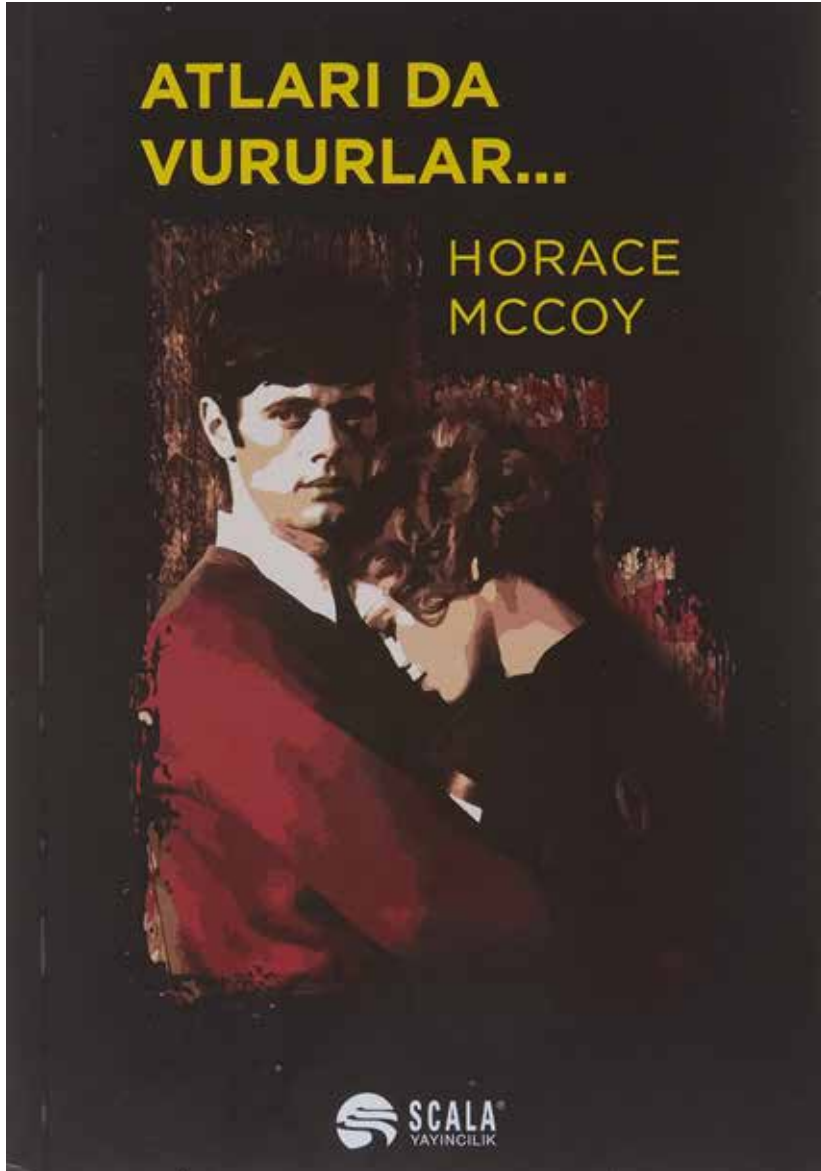
[19] Vladimir Jabotinsky, The Story of the Jewish Legion, New York, 1945, s. 43-44.

ATLARI DA VURURLAR ÜZERİNE

🗨️ Leyla YOLALAN

Amerikalı yazar Horace McCoy'un yazdığı, bir oturusta okunacak kadar kısa ama etkisi uzun sürecek bir roman Atları da Vururlar. Yazar, Amerika'da 1930'lu yıllarda "Büyük Buhran" olarak adlandırılan sancılı dönemi çarpıcı bir dille anlatır. Dönemin ruhunu, yokluğun sınıdığı insanların çaresizliğini okura göstermesi açısından da etkileyici bir roman Atları da Vururlar.

Roman on üç bölüm halinde tasarlanmış. Her bir bölüm başında farklı kelime grupları var. 1. bölüm "Sanki ayağa kalksın..." cümlesiyle başlar. Ve okur, romanın sonuna doğru her bölüm başında bulunan bu kelime gruplarının görevini keşfedecek ve şifreyi çözecektir. Roman hakim karşısında, hakkında verilecek

kararı dinleyen anlatıcının iç konuşmasıyla başlar. En iyi arkadaşı Gloria'yı öldüren adam, Gloria'nın acı çekmediğini, son derece mutlu ve huzurlu olduğunu anlatır. Ve bu sahneden sonra olaylar geriye dönüşlerle

verilir ve biz Gloria ile en yakın arkadaşı/ katili Robert ile tanışırız.

Büyük Buhran'ın ekonomik krize sürüklediği, işsizlik ve yoksullukla mücadele ederek hayatta kalma mücadelesi veren insanlar, tuhaf ve acımasız yollara başvururlar. Robert ve Gloria da onlardan biridir. Bir dans maratonu olduğunu duyan Robert ve Gloria, kalacak yer bulma, karınlarını doyurma ve birkaç bin dolar ödül kazanma umuduyla günler hatta haftalar sürecek bir dans müsabakasına katılırlar. Ve insanların çaresizliğini eğ-

lence vasıtasına dönüştüren bu vahşi sistem acı bir şekilde işlemeye başlar. Katılımcılar, yorgunluktan bayılana kadar dans ederler; seyirciler de bitip tükenmeyen bu çabayı cıl-

gınca eğlenerek takip ederler. Roman, bu dans yarışmasını merkeze alarak ilerler. Robert ve Gloria da diğer yarışmacılar gibi hayatlarını devam etmek amacıyla bu maratona katılmışlardır. Yarışmanın ilk günlerinde çok umutludurlar ve bu tuhaf dünyanın içinde ayakta durabilmek, var olmak için çaba gösterirler. Kimi yarışmacılar Hollywood'da bir gün keşfedilme hayaliyle dans eder, kimileri de birkaç gün de olsa karnını doyurmak için. Yaşları ilerlemiş olanlar tükenmiş bedenleriyle umutsuzca ayakta kalmaya çalışırken gençler umut ve çaresizlik arasında savrulur dururlar. Yarışmayı organize eden görevliler ise bu insanlık dramını daha heyecanlı bir gösteriye dönüştürmek için yarışmacıların yaralanmalarını bile gösteriye dönüştürecek kadar acımasızdır. Roman ilerledikçe okur da şunu fark eder: “ Bu insanlar bir yarışmacı değildir aslında. Bu insanlar, ülkedeki açlığın, yoksulluğu, sefaletin sembolüdür. Ve bu yarışma, seyirciler için eğlenceli bir gösteriden ibarettir. Yarışmacılar içinse insan onurunun yerle bir edildiği, hiçe sayıldığı acı bir gerçektir.” Bu da romanın en sarsıcı, en trajik yönüdür.

Romanın merkezindeki gençlerden Robert, olayların akışında savrulan hatta buna uyum sağlamış görünen bir karakterdir. Ancak Gloria çok farklıdır. Gloria, romanın vermek istediği mesajı taşıyor kişiliğinde, romanın ruhunu temsil eder adeta. Hayat karşısında duyduğu öfke, bıkmışlık, vazgeçmişlik, umutsuzluk hemen her sayfada derinden hissedilir. Ve Gloria her fırsatta “Ben ölmek istiyorum.” diyerek bunu okura da gösterir.

Bu cümle, Gloria'nın öylesine söylediği bir cümle değildir. Gloria'nın tek derdi bu “atlı karınca”dan inmektedir. Bıkmış usanmıştır artık bu iğrençlikten. Bu cümle, Gloria'nın dayanamadığı var oluşunu sonlandıracak tek çaredir. Ve Gloria Robert'e romanın bütün anlamını içine alacak soruyu sorar “Beni öldürür müsün?” Ve bu soru Robert için bir düğümün çözülmesidir adeta. Yıllar öncesine götürür bu soru Robert'i, çocukluğuna götürür. Büyükbabasına ve büyükbabasının artık yürüyemeyen, acı içindeki atları Neilly'yi öldürdüğü güne götürür. Neilly'i vuran büyükbabası şöyle söylemiştir Robert'e: “Ona yapabileceğim en büyük iyilik buydu.” Ve roman tam da bu cümlede anlamını bulur. Acı içindeki bir atı vurmak merhametlerin en büyüğüdür. O halde hayatın acılarına katlanamayan, ağır yükünü taşıyamayan, o yük altında ezilen birine bu büyük iyiliği yapmak , ona merhamet etmek gerekmez mi? Bu rahatsız edici soru, beynine çakılan bir çivi etkisi yaratır okurda. Ve okur böylece bir sona yaklaşıldığını hissederek. Bu da romana hem dramatik bir gerilim hem de ironik bir kader duygusu yükler. Ve romanı bitirdiğimizde geriye yalnızca Robert ve Gloria'nın hikayesi kalmaz. Okur, bir vicdan muhasebesine girecek şu soruların cevabını arar: Bir insanın ölümü istemesi nasıl bir umutsuzluğun, tükenmişliğin sonucudur? Burada sarsıcı olan Gloria'nın ölmeyi isteyecek kadar büyük çaresizliği mi yoksa onun dansını coşkuyla izleyen merhamet yoksunu kalabalık mı? Dans pistinde yaşanan bir eğlence mi ,çöken bir hayatın trajedisi

mi? Ve daha da önemlisi insanların çöküşü neden alkışlarla karşılanıyor? Ve okur, tüm bu soruların cevabını romanın sonunda tek bir cümle ile verir: Dans pistinde tükenen yalnızca dansçıların bedenleri değildir, merhamet duygusu da aynı anda tükenmiştir.

Yazının başında kitap-taki bölüm başlarında bulunan kelime gruplarından bahsetmiştim. Her bölümün başında bulunan kelime gruplarını birleştirip cümle haline getirdiğimizde, Robert'in yargılandığı davadaki hakim kararına ortaya çıkıyor: “ Sanık ayağa kalksın... kararın şimdi açıklanmasını engelleyecek herhangi bir yasal gerekçe var mı? Kararın şimdi açıklanmasını engelleyecek hiçbir yasal gerekçe bulunmadığından ... mahkememiz... jüri kararıyla... taammüden cinayet işlemek suçundan ...ki yasa bu suç için en ağır cezayı öngörür... siz Robert Syverten'i suçlu bulmuş... Los Angeles İlçesi Şerifi tarafından idam hükmünü infazla görevli... Eyalet Cezaevi Müdürü'ne teslim edilmenize... ve 1935 senesinin Eylül ayının 19'uncu günü... Kaliforniya Eyaleti kanunları uyarınca... idam edilmenize karar verilmiştir. Tanrı taksiratınızı affetsin.”

Bittikten sonra da zihninizde bitmeyen, zihninizi sürekli meşgul eden bir roman okumak isterseniz Atları da Vururlar çok iyi bir seçim.

ERGENEKON'DAN DİJİTAL ÇAĞA: TÜRK DÜNYASINDA ZİHİNSEL HÜRRİYET VE AİLE

✉ Nur Meryem ÖZBEK

(Uzman Sosyolog & Aile Danışmanı)

Geçen aralık ayında, Pa-pa'nın Türkiye ziyareti üzerine bir söyleşi yapmıştık. Orada İznik'in bizim anlam dünyamızda daha geniş yer kaplaması gerektiğini, yoksa sahiplenecek çok seveninin bulunduğunu söylemiştim. İznik bizim için de köklü bir vatan toprağı iken, tarihimizden bihaber oluşumuz elbette sosyolojik bir hafıza kaybıdır. Aynı şekilde bugün Türk dünyasının dört bir yanında gerçekleştirilen Nevruz kutlamaları ile ilgili hatırlamamız gereken bir tarih var.

Çin kaynaklarına göre Asya Hun İmparatoru Mete Han döneminden(M.Ö. 2.yy) beri Türkler yılın ilk bahar başlangıcında Tanrı'ya kurban keser, at yarışı düzenler, bayram olarak kutlardı(Yılmaz, Oda-başı H., 2020-21). Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türki adlı eserinde Ergenekon'dan çıkış gününün kutlandığından bahsedilir. Prof. Dr. Abdulhaluk Çay, "Türk Ergenekon Bayramı: Nevruz" adlı eserinde Göktürklerin Ergenekon Bayramı olarak kutladıkları günde kağanların örste demir dövme ritüelini devlet töreni şeklinde yaptıklarını bahse-

der. Devam edecek olursak... Kaşgarlı Mahmud, Türklerde yıl başlangıcının (yeni gün) bu dönem olduğunu ve on iki hayvanlı Türk takviminin buna göre şekillendiğini anlatır. Şimdi Selçuklu'ya gelelim.. Sultan Melikşah döneminde Celali Takvimi hazırlatılır ve 21 Mart yılbaşı, Yenigün olarak kabul edilir. Selçuklu münşeat mecmualarında görülür. Osmanlı'da ise devlet geleneği olarak Nevruz macunu hazırlanır, ve padişahın verdiği Nevruz Bahşişi geleneği olduğu bilinir.

Bugün Nevruz'u, dağları

eritip bir çıkış yolu açtığımız gün olarak anmakla kalmayıp, günümüzün esaretlerinden kurtulmak için stratejik bir ilham kaynağı olarak da okumamız gerekir. Canımızı sıkan, aşmak istediğimiz ama aşamadığımız her konu için geçerlidir bu. En başta bireysel anlamda zihnimizdeki esaretlerden kurtulmaya çalışmalıyız fikrimce. Bir sosyolog ve aile danışmanı olarak gözlemim odur ki; tarih sahnesinde fiziki, bedensel köleliğe karşı verdiğimiz mücadeleyi, bugün gündelik yaşamlarımızda her gün bizi kendisine bağlayan ve zihin dünyamız için en fazla tehlike içeren dijital alana karşı veremiyoruz. Onu bir araç değil, amaç ediniyoruz.

Modern köleliğin en tehlikeli biçimi, bireyin "özgür olduğunu sanırken" küresel algoritmalar tarafından tüketilmesidir. Güncel verilere göre dünya nüfusunun yaklaşık %69.2'si (5.74 milyar kişi) internet kullanıcısıdır (Dijital 2026 Global Overview Report). Ancak bu geniş evren, kontrolü elimizde olmayan bir "anlam laboratuvarıdır." Toplum artık fiziksel meydanlardan bu dijital arenalara taşınmıştır.

Dijital alanda A'dan Z'ye her şey var. Oyunlar, sosyal medya, haberler, uygulama, kültür, müzik... ve pek çok... Ama burası öyle geniş bir evren ki, buranın kontrolü elimizde olmadığı için, içine girdiğinizde her şeyle karşılaşma ihtimaliniz var. En önemlisi toplum artık oraya taşındı. Sohbetler

orada yapılıyor, paylaşımlar orada yapılıyor, sırf orası için çeşitli etkinlikler hazırlanıyor. Elbette seçici, bilinçli içerik tüketicisi olduğunuzda sorun yok. Neyi neden yaptığını bilen, bilinçli tüketiciler nasıl kullanacağını bilir, neyi ne kadar kullanacağını bilir. Onlara sözüm yok.

Dijital alan küresel bir sisteme açılır. Ve üretilen çoğu şey, oyunlar, uygulamalar veya video içerikler gibi, gücü elinde tutanların yönlendirdiği semboller, anlamlar, yönlendirmelerle doludur. Buradaki asıl tehlike, küresel sistemin ürettiği sembollerin ve yönlendirmelerin bizim milli ve manevi kodlarımızı sessizce aşındırmasıdır. Örneğin, küresel güç ağlarını temsil eden Epstein meselesinden, kültürel isimlerimizin (İznik/Nicea örneğinde olduğu gibi) bilinçli bir terminolojik erozyona uğratılmasına kadar her şey, bir "zihinsel mülkiyet" savaşısıdır. Epstein meselesindeki büyük çerçeveye bakın. Yemek zincirlerinden, TV kanallarındaki çizgifilmlere kadar, her sektörde dallanıp budaklanmış bir ağ.. Papa meselesine bakalım, tüm yabancı analizlerde, gazete haberlerinde, internet yazılarında İznik olarak değil de eski isminden bahsediliyor, İznik ise parantez içinde "modern ismi" olarak anılıyor. Modern mi? Kaç yıldır İznik bizim farkında mıyız? Milli isimlerin kasıtlı tercihlerle parantez içine alınması, dijital alanın sadece bir eğlence mecrası değil, bir algı ve hafıza kırım merkezi olduğunun göstergesidir. -Bir toplumun coğrafyasına sadece fiziksel değil, zihinsel olarak da sahip çıkması gerekir.

Nitekim burada esas olarak tarih, kültür, etkileşim, maneviyattır. Maddi ruhsatı bizde olduğu gibi manevi ruhsatının da bizde olduğunu gösterebilmeliyiz. -Bireyler içerik tükettiğini sanırken, bu algoritmik tutsaklık içinde aslında kendi kimlikleri tüketilmektedir.

Bu küresel kuşatmanın en stratejik hedefi, toplumun son kalesi olan ailedir. Yıllar önce aile sosyolojisi derslerinde tartıştığımız "Avrupalı yeni aile tanımları", bugün dijital içerikler ve sosyal medya manipülasyonları üzerinden hukuksal metinlere sızmakta ve geleneksel çekirdek yapıyı tehdit etmektedir. Aile, Türk toplumsal yapısının ve devlet teşkilatının "merkez ocağıdır"; bireyin ilk savunma hatta ve varlıksal güven merkezidir.

Ancak dijitalleşme ile birlikte bu kalede gedikler açılmakta ve tüm zihin dünyamız bu yeni dijital alan tarafından kolayca etki altına alınabilmektedir. Gençler dijital oyunların esaretinde oyalanırken, anne-babalar magazin ve siyasi kutuplaşmalarla vakit geçirmektedir. Oysa aile içindeki bu dijital izolasyon, kuşaklar arası köprülerin yıkılmasına ve kültürel aktarımın zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum etrafımızı saran ve içinden çıkmamız gereken yeni bir Ergenekon Dağıdır.

Bu modern kölelikten ve dijital Ergenekon'dan çıkış yolu; sadece teknolojiyi yasaklamakla çözüme kavuşacak bir şey değildir. Marifet onu milli bir şuurla yönetmektir. İşte bunun için en başta şunları denemeye değer:

1- Dijital Medya Okuryazarlığı öğrenmeliyiz. İnternet kullanırken bilginin kaynağını ve amacını sorgulayan bir süzgeç geliştirmemiz zaruridir.

2- Aile içinde dijital izolasyonu kırmalıyız. Dedelerimizden miras kalan kültürel aktarımı “yaşayan bir tecrübe” haline getirmeliyiz. Aile içi etkinliklerin daha fazla artması, beraber yapılan faaliyetleri artırmak, güzel anılar biriktirmek aile içindeki bağları kuvvetlendirir.

3- Dijital alanda sadece önümüze konulanı izleyen “tüketici” konumundan çıkıp; kendi değerlerimizi, kavramlarımızı ve hikayemizi anlatan “etkili anlam üreticileri” konumuna yükselmeliyiz. Milli değerlerimizi daha iyi tanıyıp, dijital alanda da bu değerlere uygun davranışlarda bulunmalıyız. Bunun için en başta çok okumayı tavsiye ediyorum. Önce kendimize dair bol okumalar yapmalıyız. Kendimizi bilmek her şeyin başı.

Eğer biz etki üreten, bilinçli ve uyanık özneler olmazsak; sürekli manipüle edilen, kandırılan ve kendi vatanında zihinsel sürgün yaşayan kitleler olmaya devam ederiz. Artık demiri dövme, dağı eritme vakti.

İomasi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KAYNAKÇA

Bahadır Han, E. (2003). Şecere-i Terâkime (Türklerin Soy Kütüğü) (Z. Ölmez, Haz.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışma 1659-1663).

Çay, A. (1988). Nevruz: Türk Ergenekon Bayramı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Kaşgarlı Mahmud. (2006). Dîvânu Lugâti't-Türk (B. Atalay, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları. (Orijinal çalışma 1072-1074).

Odabaşı, H. Y. (2020). Türk kültüründe bahar bayramı: Nevruz'un tarihsel ve sosyolojik temelleri. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (10), 145-168.

Saray, M. (1993). Türk dünyasında Nevruz: Kültür değerlerimiz üzerine bir araştırma. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Terzi, S. (2001). Osmanlı devlet teşrifatında Nevruz ve Nevruziye geleneği. Türklük Araştırmaları Dergisi, (11), 223-245.

Yılmaz Odabaşı, H. (2020). Türk kültüründe bahar bayramı: Nevruz'un tarihsel ve sosyolojik temelleri. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (10), 145-168.

Yılmaz Odabaşı, H. (2021). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk dünyası ve kültürel dip-

GÖLGE BİR YERE KALDIRIN: ÇANAKKALE’NİN EN AĞIR KARARI

Sevilay YILDIZ

Yıl 1915...

Yer Çanakkale Cephesi...

Nam-ı diğer Boğazlar Savaşı...

Bir milletin kaderinin yeniden yazıldığı yer...

Sadece orduların değil, bir medeniyetin varoluş mücadelesi verdiği toprak...

Çanakkale, toprağın yalnızca toprak olmadığı yerdir.

Bir metre kareye binlerce merminin düştüğü, göğün kurşunla karardığı, gecelerin barut kokusuyla sabahlara kavuştuğu yerdir. Rivayet edilir ki bir metre toprağa altı bin mermi sığmıştır. Dökülen kanın yoğunluğundan dolayı yıllar sonra bile bazı yerlerde otun çekinerek yeşerdiği anlatılır.

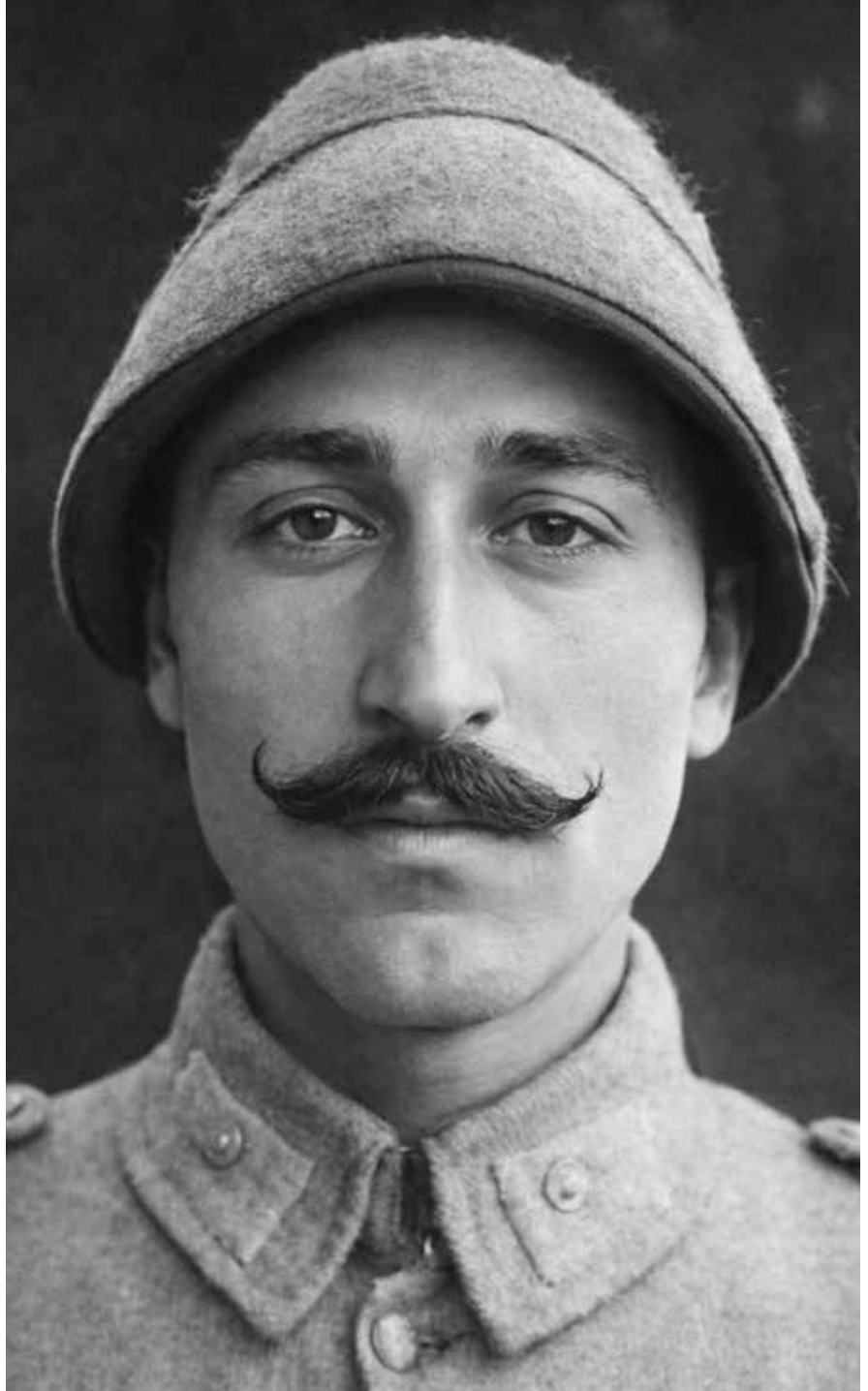
Çanakkale, yalnız cephedeki askerlerin değil; bir milletin bütün evlatlarının savaşıdır.

Bu yüzden ona “Aydınlar Savaşı” denmiştir. Çünkü savaş bittiğinde birçok lise mezun verememiştir. Henüz bıyığı terlememiş öğrenciler, kalemi bırakıp süngü tutmuş; sıralar boş kalmış, sınıflar sessizliğe gömülmüştür.

Silah azdı...

Mermi sınırlıydı...

Bazen bir asker siperde savaşırken, diğeri yanında Kur’an oku-

yordu.

Bazen tüfek, şehit düşen arkadaşından devralınırdı.

Savaşmak için bile beklemek gerekiyordu; çünkü silah, ancak bir başka yiğidin emanetiyle elde edilebiliyordu.

Fakat Çanakkale’de eksik olan sadece silah değildi.

Cephe gerisinde en büyük yokluk acıya çareydi.

Sahra hastanelerinde doktorların elinde ne yeterli ameliyat malzemesi vardı ne ilaç... En kıymetli şey morfindi. Çünkü morfin yalnız tedavi değil, aynı zamanda merhametti; acıyı azaltan son insan dokunuşuydu.

Ama morfin de sınırlıydı.

Bu nedenle ameliyat çadırının önüne ayrı bir çadır kuruldu. Ortasına büyük bir masa konuldu. Doktorlar nöbetleşe o masanın başına geçiyor, sedyeyle getirilen yaralılara bakarak zor bir karar veriyordu:

Yaşayacaksa morfin...

Yaşama ihtimali yoksa... sadece “Kaldırın.”

Bu karar, bir tıbbi işlem değil; insan ruhunun taşıyabileceği en ağır yüklerden biriydi.

Masada görevli doktorlardan biri Tarık Nusret idi.

Gün boyunca önüne yüzlerce yaralı getiriliyordu.

Duygularına yenilmemek için özellikle askerlerin yüzüne bakmıyordu. Çünkü her yüz bir hikâyeydi; her hikâye vicdanda kapanmayan bir yara demektir.

Kopmuş uzuvlar...

Parçalanmış bedenler...

Bağırsakları dışarı çıkmış gençler...

“Kaldırın...”

“Kaldırın...”

“Yaşar, morfin verin...”

“Kaldırın...”

Bir süre sonra sedyeciler ağır yaralı bir askeri getirdi. Genç asker çok kan kaybetmişti; yaşama ihtimali neredeyse yoktu.

Doktor Tarık, alıştığı mekanik soğukkanlılıkla yine aynı kararı verdi:

“Kaldırın.”

Tam o anda sessizliği yaran bir ses duyuldu:

“Baba...”

Çadırın içi donmuştu.

Yaralı asker, doktorun öz oğluydu.

O an, savaşın en büyük cephesi artık dışarıda değil, bir babanın kalbindeydi.

Doktor önce elindeki morfine baktı.

Sonra oğlunun yüzüne...

Yavaşça eğildi, kanlı yüzünü sildi. Alnından öptü. Gözleri doldu ama sesi titremedi.

Sedyecilere sadece şunu söyledi:

“Gölge bir yere kaldırın.”

Bir baba için söylenebilecek en ağır cümle buydu.

Oğluna ayrıcalık tanımadı. Çünkü o morfin, başka bir askerin yaşama umudu olabilirdi. Çanakkale’de evlat bile vatanı olmadan önce değildi.

Saatler sonra nöbetini devretti.

Kaldırılan askerlerin arasında oğlunu aradı. Bir ağacın altında buldu. Çoktan şehit olmuştu.

Kucağına aldı.

Öptü.

Kokladı.

Ve gözyaşları içinde fısıldadı:

“Affet oğlum...”

Onu sana yapamazdım.

O, senin hakkın değildi...”

İşte Çanakkale...

Bir doktorun, adalet uğruna öz oğluna bile morfin yapmadığı yer.

Bir annenin evladını, bir öğretmenin öğrencisini, bir milletin geleceğini toprağa emanet ettiği yer.

Çanakkale; yalnız bir savaş değil, bir ahlâk imtihanıdır.

Burada kazanılan zafer, silahın değil vicdanın zaferidir.

Denizde ve karada dünyanın en güçlü donanmalarına karşı verilen mücadele, yalnız askeri bir başarı değil; millet olmanın ilanıdır. Bu yüzden tarih, o günlerin ardından tek bir cümleyi hafızasına kazımıştır:

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ.

Çünkü Çanakkale’yi savunanlar sadece bir cepheyi değil;

inancı, adaleti, fedakârlığı ve vatan fikrini savunmuşlardı.

Ve bugün üzerinde yürüdüğümüz her karış toprak,

adı bilinen ya da bilinmeyen yüz binlerce kahramanın sessiz duasıdır.

BOSNA: AVRUPA’NIN KALBİNDE BİR VİCDAN COĞRAFYASI

Aslıhan EKİCİ

Bosna, yalnızca Balkanlar’da yer alan küçük bir ülkenin adı değildir; o, Avrupa’nın ortasında yaşamış büyük bir medeniyet tecrübesinin, insanlık sınavının ve direniş hafızasının

adıdır. Bugün Bosna-Hersek denildiğinde akla sadece savaş görüntüleri değil, aynı zamanda birlikte yaşama kültürünün yüzyıllar boyunca nasıl korunabildiği gelir. Bu topraklar, tarih boyunca

farklı dinlerin, milletlerin ve kültürlerin aynı şehirlerde nefes alabildiği nadir coğrafyalardan biri olmuştur. Bosna’nın hikâyesi, sınırların değil insan ruhunun hikâyesidir.

Bosna'nın kaderi, 15. yüzyıl-da Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye ulaşmasıyla yeni bir yön kazanmıştır. Osmanlı idaresi Bosna'ya yalnızca siyasi hâkimiyet getirmemiş; şehirleşme anlayışı, sosyal dayanışma kurumları, vakıf kültürü ve çok kimlikli bir yaşam düzeni kazandırmıştır. Camiler, kiliseler ve sinagogların aynı şehir dokusu içinde var olabilmesi, Bosna'nın en belirgin özelliği hâline gelmiştir. Bugün Saraybosna sokaklarında yürüyen bir insan, birkaç yüz metre içinde farklı medeniyetlerin izlerini görebilir. Doğu ile Batı'nın karşı karşıya geldiği değil, yan yana yaşayabildiği bir şehir ortaya çıkmıştır. Bu ne-

denle Saraybosna yalnızca bir başkent değil, medeniyetlerin kesişme noktasıdır.

Bosna'nın sembollerinden biri olan Mostar Köprüsü, aslında ülkenin ruhunu anlatır. Köprü, sadece iki yakayı değil, iki dünyayı birbirine bağlar. Savaş sırasında yıkılması, bir taş yapının değil ortak hafızanın hedef alındığını göstermiştir. Ancak yeniden inşa edilmesi, Bosna halkının geçmişi silmek yerine onu onararak yaşatma iradesini simgeler. Bosna'da tarih unutulmaz; fakat intikam duygusuna da teslim edilmez.

20. yüzyılın sonuna gelindiğinde Bosna, modern dünyanın en büyük ahlaki kırılmala-

rından birine sahne olmuştur. Bosna Savaşı sırasında Avrupa'nın ortasında gerçekleşen katliamlar, insan hakları ve uluslararası hukuk söylemlerinin ne kadar kırılgan olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle Srebrenitsa'da yaşanan soykırım, yalnızca Bosnalı Müslümanların değil tüm insanlığın hafızasına kazınan bir trajediye dönüşmüştür. Dünya uzun süre seyirci kalmış, Bosna halkı ise yalnız bırakılmışlığın acısını derinden hissetmiştir. Bu savaş, teknolojinin ilerlediği fakat vicdanın geride kaldığı bir çağın sembolü hâline gelmiştir.

Bu zor dönemde Bosna'nın siyasi lideri olan Aliya İzzet-

begoviç, yalnızca bir devlet başkanı değil, aynı zamanda düşünür kimliğiyle öne çıkan bir ahlak rehberi olmuştur. İz-zetbegoviç'in yaklaşımı, Bosna direnişinin özünü yansıtır: adalet aramak fakat nefrete teslim olmamak. Onun liderliği altında Bosna, sadece askeri bir mücadele değil, insan onurunu koruma mücadelesi vermiştir. Bu yönüyle Bosna savaşı, klasik bir toprak savaşı değil, kimliğin ve insanlığın korunması mücadelesidir.

Bosna'nın en dikkat çekici yönlerinden biri, Doğu ile Batı arasında sıkışmış bir toplum olmamasıdır. Aksine Bosna, iki medeniyet arasında köprü kurabilmiş bir tecrübenin temsilcisidir. Bosnalılar için kimlik, sert ideolojik sınırlarla değil günlük hayatın doğal akışıyla şekillenir. Kahvehanelerde süren sohbetler, aile bağlarının güçlü yapısı, dini geleneklerin sade fakat derin yaşanışı, savaşın yaralarına rağmen hayatın devam ettiğini gösterir. Bosna'da geçmiş yalnızca hatırlanmaz; yaşanır ve geleceğe taşınır.

Türkiye ile Bosna arasındaki ilişki de bu tarihsel sürekliliğin önemli bir parçasıdır. Ortak tarih, göçler, kültürel alışveriş ve duygusal bağlar iki toplum arasında sıradan diplomatik ilişkilerin ötesinde bir yakınlık oluşturmuştur. Bosna'da Türkçe kökenli kelimelerin hâlâ günlük konuşmada yer alması, mimarideki benzerlikler ve toplumsal misafirperverlik anlayışı bu bağın yaşayan izleridir. Türkiye'de Bosna'ya karşı hissedilen güçlü aidiyet duygusu, aslında ortak bir hafızanın devamıdır.

Bugün Bosna-Hersek siyasi açıdan karmaşık bir yapıya sahip olsa da barış içinde yaşama iradesini korumaya çalışan bir toplumdur. Savaşın izleri şehirlerin duvarlarında, mezarlıklarda ve anıtlarda hâlâ görünür; fakat Bosna'nın gerçek gücü acıyı kimliğe dönüştürmemesinde yatar. Bosnalılar, yaşadıkları trajediyi bir nefret ideolojisine çevirmek yerine yeniden hayat kurmayı tercih etmişlerdir. Bu tavır, Bosna'yı yalnızca bir savaş coğrafyası olmaktan çıkararak insanlık için

bir ahlaki örnek hâline getirir.

Bosna'ya bakmak aslında modern dünyaya bakmaktır. Çünkü Bosna, medeniyet iddiasında bulunan bir dünyanın vicdan testidir. Güç dengeleri değişebilir, devletler büyüyüp küçülebilir; fakat insan onuru korunmadığında hiçbir siyasi sistem kalıcı anlam taşımaz. Bosna'nın bize hatırlattığı en temel gerçek şudur: medeniyet, teknolojiyle değil merhametle ölçülür.

Bugün Bosna hâlâ köprülerin, ezan seslerinin, kilise çanlarının ve savaşın sessiz hatıralarının birlikte var olduğu bir ülkedir. Avrupa'nın ortasında küçük bir ülke gibi görünse de taşıdığı anlam büyüktür. Bosna, yıkımdan sonra ayağa kalkmanın, kimliği koruyarak modern dünyada var olmanın ve acıya rağmen insan kalabilmenin mümkün olduğunu gösterir. Bu nedenle Bosna yalnızca bir ülke değil; insanlığın hafızasında yaşayan bir vicdan coğrafyasıdır.

Azerbaycan Cumhuriyetinin Türkiye Cumhuriyetindeki
B y kel il il ine ba lı AZERBAYCAN KÜLTÜR MERKEZİ

AZERBAYCAN KAFKASYANIN İNCİSİ

Azerbaycan'ın zengin kültürel mirasını ve köklü medeni-
yetini sizlere sunmaktan büyük gurur duyarız.

azculture.tr@gmail.com

/AzerbaycanKulturMerkezi

azculture_turkiye

https://x.com/azculture_tr?s=11